

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

NEDEN BORSA? NEDEN HİSSE SENEDİ?

1. *Neden Borsa? Neden Hisse Senedi?*
2. *Herkes kazanırken kazanmak mümkün mü?*
3. *Gücünüz ne kadar?*
4. *Portföy ne demektir?*
5. *Tek yol Borsa mı?*
6. *Borsa insanı batırır mı?*
7. *Kalbiniz sağlam mı?*
8. *Ucundan köşesinden nasıl başlanır?*
9. *Büyük para mı lazım?*
10. *Tek bir Senede mi yüklenmeli?*
11. *Devamlı kazanmak mümkün mü?*
12. *Herkes milyoner olur mu?*

II. BÖLÜM

BORSA NEDİR? NASIL ÇALIŞIR?

13. *Borsa ne demek? Menkul Kıymetler Borsası nedir?*
14. *Ayı-Boğa-Koyun ne demek?*

15. Borsa nasıl çalışıyor?
16. Birinci-el Piyasa/İkinci-el Piyasa ne demektir?
17. Aracılık ne demektir?
18. Aracı kurumlar / kişiler kimlerdir?
19. Borsa 'da kaç tür aracı var?
 - a) Bankalar
 - b) Aracı kurumlar
 - c) Borsa komisyoncuları-Borsa bankerleri
- 1- Aracıların çıkarı
- 2- Aracıların portföy sahibi olmalarının tehlikesi
20. Fiyat nasıl oluşuyor?
 - Ağırlıklı ortalama fiyat
 - Taban fiyat
 - Tavan fiyat
 - Kapanış fiyatı
 - En düşük/En yüksek fiyat
21. Borsa dışında halka arz nasıl yapılmaktadır?
22. Borsa dışı arzda fiyatlar nasıl belirlenmektedir?
23. İsteyen gidip Borsa 'da alım-satım yapabilir mi?
24. Hisse senedi alıp-satmak kolay bir iş mi?
25. Borsa emrini nasıl vereceksiniz?
 - En iyi fiyat
 - Limitli fiyat
 - Açılış fiyatı / İlk fiyat
 - Kapanış fiyatı
 - Aracının takdirine göre
 - Ortalama fiyat
 - Yaklaşık fiyat
 - Dur kayıtlı emir
 - Bağlı emirler
 - Ya hep, ya hiç
 - Alternatifli emir
 - Hemen uygulanamıyorsa iptal emri
 - İptale kadar geçerli emir
26. "Yaz Tahtaya... Al Haftaya" usulü nedir?
27. Tahtalar hergün dolup dolup boşalır mı?

28. Alım-sipariş emrinin parası ne zaman ödenir?
29. Satılan hisse senedinizin parasını ne zaman alabilirsiniz?
30. İstanbul dışındakiler Borsa'dan nasıl yararlanacak?
31. Saklama hizmeti ne demektir?
32. Takas hizmeti nedir?
33. Düzenleyici alım-satım ne demek?
34. Şirketler kendi hisse senetlerini alıp-satarak düzenleyici rol oynamak için Borsa'ya girebilir mi?
35. Yabancılar Borsa'dan neden alış-veriş yapar?
36. Türkiye Fonları nedir?
37. Borsa ne kadar derin?

III. BÖLÜM

BORSA ENDEKSİ NEDİR?

38. Borsa Endeksi ne demek?
39. Endeksin önemi nedir?
40. Ünlü endeksler hangileri?
41. Hisse Senedi gibi endeks de alınıp satılır mı?
42. Borsa Endeksi ile Hisse Senedi fiyatındaki değişim neden karşılaştırılır?

IV. BÖLÜM

HİSSE SENEDİ NEDİR?

43. Menkul kıymet ne demek?
44. Hisse Senedi nedir?
45. Hisse Senedi sahibine ne haklar sağlar?
46. İlmühaber-Geçici Hisse Senedi ne demektir?
 - 1) Kuruluş il mühaberi
 - 2) Sermaye artırım il mühaberi
47. Apel ne demektir?
48. Hisse Senedi sahibine ne sorumluluklar yükler?
49. Kaç çeşit Hisse Senedi var?
50. Hamiline ve Nama-Ada yazılı Hisse Senedi nedir?
51. Adi ve imtiyazlı Hisse Senedi nedir?

52. Kurucu Hisse Senedi nedir?

53. İntifa Hisse Senedi nedir?

54. Hisse Senedi'nin değeri nedir? Fiyatı nedir?

1) Nominal değer

2) İhraç değeri

3) Defter değeri

4) Piyasa değeri

55. Kupur nedir?

56. Kupon ne demektir?

57. Kuponsuz-kuponu kesilmiş Hisse Senedi nedir?

58. Hisse senedini zayi eden-kayıp eden ne yapabilir?

59. Hisse senedi zamanla geçersiz hale gelir mi?

60. Kuponlarda zaman aşımı süresi ne kadardır?

61. Rüçhan hakkı kullanımında zaman aşımı ne kadardır?

62. Bedelsiz hisse senedi dağıtımında zaman aşımı var mıdır?

63. Bir köşede unutulmuş hisse senedinin sahibi ne kaybeder?

64. Hisse senedi sahipleri ne kadar vergi öder?

V. BÖLÜM

İYİ HİSSE SENEDİ NASIL SEÇİLİR?

65. İyi hisse senedi nasıl seçilir?

66. Satın alınacak hisse senedi nasıl seçilir?

1) Yeni kağıtlar

2) Ucuz kağıtlar

3) Oynak kağıtlar

4) Ağır kağıtlar

67. Hisse başına verim ne demektir?

68. Hisse senetleri nasıl değerlendirilir?

1) Fiyat/Kazanç oranı ne demektir?

2) Yatırımın (Aktifin) verimliliği nedir?

3) Özkaynak verimliliği ne demektir?

4) Özkaynak nedir?

5) Özkaynak oranı ne demektir?

6) Temettü oranı (Dağıtılan temettünün ödenmiş sermayeye oranı) ne demektir?

- 7) Hisse başına kazanç ne demektir?
8) Piyasa değeri/Defter değeri oranı ne demektir?
9) Hisse senedinin piyasa devir sürati nedir?
69. Bilançosuna bakıp şirketin durumu nasıl değerlendirilir?
70. Amortisman nedir? Kârlılığı nasıl etkiler?
71. Bedelsiz hisse senedi dağıtımı, hisse başına verimi nasıl etkiler?
72. Rüçhan hakkı kullanımı hisse başına verimi nasıl etkiler?

VI. BÖLÜM

BORSA'DA FİYATLAR NASIL OLUŞUR?

73. Borsa neden etkilenir? Fiyatlar neden inip çıkar?
74. Konjontür borsayı nasıl etkiler?
75. Borsa'daki fiyat oluşumu dışarıdan nasıl etkilenir?
76. Spekülatörler Borsa'yı nasıl etkiler?
77. İçeridekilerin ticareti veya içeridekilerin açıklamaları ne demektir?
78. İçeridekilerin ticareti veya içeridekilerin açıklamaları nasıl denetlenir?
79. Fiyatlar inerken kâr etmek, çıkarken zarar etmek mümkün mü?
80. Arbitraj ne demek?
81. Risk unsuru nedir?

1) Anonim şirketin bünyesinden (doğrudan riskler)

2) Çevreden (dolaylı riskler)

- Finansal risk

- Yönetim riski

- İş riski

- Konjonktür riski

- Faiz fiyatı/Döviz fiyatı/Altın fiyatı riski

VII. BÖLÜM

ŞİRKETLER NASIL ÇALIŞIR?

82. Anonim şirket ne demektir?
83. Anonim şirketler nasıl yönetilir?
84. Sermaye artırımını nasıl yapılır?
85. Kayıtlı sermaye ne demektir?
86. Yeniden değerlendirme nedir?
87. Vekaleten oy kullanma ne demektir?
88. Şirket ele geçirmek ne demektir?
89. Şirketlerin bağımsız dış denetimi, bağımsız dış denetçi raporu nedir?
90. Halka açık şirket ne demektir?
91. Kapalı aile şirketleri ne demektir?
92. Holding ne demektir?
93. Şirketler neden halka açılır?
94. Şirketler halka açılmaktan neden çekinir?
95. Şirketler halka nasıl açılır?
96. Şirketler neden daha çok halka açılmıyor?
97. Bir şirketin hiç bir aile ve grubun hakimiyeti kalmıyacak ölçüde halka açılması yararlı mı?
98. Sermaye Piyasası Kurulu nedir? Ne iş yapar?
99. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nu kim yönetir?
100. Sermaye Piyasası Kurulu ve borsa yönetimi gözetim ve denetimde neden etkili olmak zorundadır?
101. Borsa Kotu nedir?

VIII. BÖLÜM

YATIRIM ORTAKLIKLARI VE FONLARI

102. Yatırım ortaklığı ne demektir?

103. Menkul Kıymetler Yatırım Fonu ne demektir?

104. Menkul Kıymetler Yatırım Fonları'nın yapısı nasıl olur?

105. Yatırım Kulüpleri nedir, Yatırım Danışmanlığı nedir?

1) Yatırım Kulüpleri

2) Yatırım Danışmanlığı

I. BÖLÜM

NEDEN BORSA?

NEDEN HİSSE SENEDİ?

SORU 1. Neden Borsa? Neden Hisse Senedi?

Kaba anlatımıyla "Borsa" hisse senedinin "pazarıdır." Borsa, kayıdı-kuyudu, kaidesi -usulü olan bir pazardır.

Hisse senedi sadece Borsa'da alınıp satılmaz. Bu nedenle borsa dışındaki hisse senedi alım-satımlarına da Borsa'daki fiyat esas teşkil eder.

Hisse senedi denilen şey bir "kağıt parçasıdır." Bu kağıt parçasının değerini kilo ile, metre ile, ölçmeye biçmeye imkan yoktur.

Hisse senedi denilen kağıt parçasının değerini, fiyatını belirleyen pek çok etkenler vardır. Nihai fiyatı satıcı veya alıcının bu kağıt parçasına verdiği "önemi" belirler.

Borsa da, Hisse Senedi alım satımı da, "kar etmek için" icad olunmuş şeylerdir.

Bu işe karışanların, Borsa ve Hisse Senedi ile il-

gilenenlerin hepsinin tek bir amacı vardır: Kar etmek.

Hisse senedini çıkaran da, satan da hep kar peşindedir.

O halde birileri kaybedecek ki, bir başkaları kar edebilsin..

Borsa'da, Hisse Senedi alım satımında kar-zarar'ın ikiz kardeşidir.

Her zaman kar etmeye, devamlı kazanmaya imkan yoktur.

Bunun içindir ki, bazı kimseler Borsa'yı kumarhaneye, Hisse Senedi alıp satmayı kumar oynamaya benzetirler. Bu benzetme gerçek olmasa bile bir ölçüde benzerlikten sözedilebilir.

SORU 2. Herkes Kazanırken Kazanmak Mümkün mü?

"Bazı kimseler Borsa'da herkes kazanıyormuş. Ben de bütün paramı Hisse Sene dine yatırayım ben de kazanayım" derler.

Bu çok hatalı bir şeydir. Herkes kazanırken, kaybetmek çok kolaydır. Bunun tersi de mümkündür. Herkes kaybederken çok para kazananlar da olabilir.

Borsada kazanmak ve kaybetmek sadece "şansa" bağlanamaz.

Şans, kader, kısmet mutlaka çok önemlidir.

Fakat hiç bilmeden, olur-olmaz hisse senedi alanların, yanlış hisse senetlerine para bağlayanların, başkalarının oyununa gelenlerin, şansdan, kader ve kısmetden yardım beklemeleri komik olur.

Temel kural şudur: Borsa'da risk alınır, tehlikeye girilmez.

SORU 3. Gücünüz ne kadar?

Anadolu'da "Ne kadar köfte, o kadar ekmek..." diye bir halk deyişi vardır.

Ne kadar paranız var ise, Borsa ile Hisse Senetleri ile o kadar ilgilenmeniz gerekir.

Borsa "bir imkan işidir." Borsa'da mutlaka "kendi paranızla" oynayın. Sakın "başkasının parası ile, borçlanarak, kredi alarak Borsa'da oynamayın.

Anadolu'da "...Başkasının şeyi ile gerdeğe girilmez..." derler. Bunu hatırdan hiç çıkarmayın.

Ben size birkaç ölçü vereyim. Bu ölçülere göre "haddinizi" bilin. Yerinizi belirleyin. (Burada verdiğim ölçüler 1990 yılı Sonbaharındaki Türkiye gerçeklerine uyan ölçülerdir.)

Hisse Senedi'ne ilgi duyuyorsunuz. Bunun için ayıracağınız paraya bakalım:

- 1 milyon lira ayırabiliyorsunuz.

Bu kadar para ile Borsa'da istikbali olan bir hisse senedinden 200 adet alabilirsiniz. Bilenlere sorun. Bu kitapçıkta anlatılanlara göre kendi aklınızı kullanın. Hangi hisse senedini alacağınıza karar verip 200 tane alın.

Bir kenarda bekletin. Başka birşey yapamazsınız. İlerde bu hisse senetleri doğurur. Fiyatı artar. sizin hisse senedine ayıracağınız başka paranız olur. o zamana kadar hisse senetlerini yastık

altında saklayın. Arada sırada fiyatı düşer gibi olsa da moralinizi bozmayın.

- 5-10 Milyon lira ayırabiliyorsunuz.

Bu kadar para ile Borsa'da ufak bir portföy oluşturabilir, ufak ufak Borsa oyunlarına girebilirsiniz. Çünkü bu para ile Borsa'da istikbali olan hisse senetlerinin herbirinden 200 adet olmak üzere 2-3 farklı hisse senedine yatırım yapmanız mümkündür.

Beş kart ile oyun oynar gibi, bilenlerin yardımı ve kendi kafanızı kullanarak üç farklı hisse senedinin bir kısmını saklar, bir kısmını satar, yerine başka hisse senedi alabilirsiniz. Veya bir süre sonra hepsini satar, portföyünüzün yapısını değiştirebilirsiniz.

Böylece içinize kurt veya şeytan girer. Huzurunuz kaçır. Siz de bir Borsa Hastası olmaya başlarsınız.

- 50 Milyon liradan fazla parayı hisse senedine yatırmaya karar verdiniz.

Hapı yuttunuz. Artık günün en aşağı bir saati, "ne yapsam, hangisini alıp, hangisini satsam?.." diye çaba göstermeniz şart. Bir aracı kuruluşla, kişi ile bağlantı kurup, Borsa'da devamlı alım satım imkanı sağlamak zorundasınız. Ne yazık ki 50-100 milyon parası olan müşterilere aracı kuruluşlar kişiler yüzvermez.

Allah yardımcınız olsun.

- 250 Milyon liradan fazla parayı hisse senedine yatırma durumundasınız.

Günde en aşağı iki saatiniz "ne alsam, ne satsa-

mu” düşünmekle geçecek. Hergün fiyatlara bakacaksınız. Devamlı alıp satan bir sistemi işletceksiniz.

- Daha fazla-çok daha fazla para ayırabiliyorsunuz. borsa’da oynamada dâsırlırsınız.

Oooooo... Siz artık “Borsa” hastasıdır. En iyisi bu işi “profesyonel” olarak benimseyin. Sadece bununla meşğul olun. Veya bu işe bakacak bir profesyonel ile anlaşın.

SORU 4. Portföy ne demektir?

Borsa’cılar “Portföy” kelimesini, bir kişinin sahip olduğu değişik hisse senetlerini ifade etmek için kullanırlar.

Basit anlatımıyla Portföy sizin yumurtaların (Hisse Senetlerinin) sepetidir. Eğer sizin sadece bir kuruluşun hisse senetlerine sahip iseniz, portföy’den söz edemezsiniz.

Örneğin işi geliştirdiniz. Üç değişik anonim şirketin hisse senedini satın aldınız. Artık sizin de “portföyünüz oluşmuş” demektir.

- Portföyünüzde kaç senet var? diye sorduklarında 3 senet var (3 değişik şirketin demek istiyorsunuz) diyeceksiniz.

- Portföyünüz kaç liralık? Portföyünüzün büyüklüğü ne? dediklerinde, portföydeki toplam senetlerin günlük borsa kıymetlerinin toplam rakamından söz edeceksiniz.

- Portföyünüzün karşılığı nasıl? diye sorduklarında portföydeki toplam hisse senetlerinin fiyat değişimini Borsa Endeksi ile karşılaştıracaksınız.

Eğer toplam hisse senetlerinizin fiyatı Borsa Endeksinden daha iyi gelişme gösteriyor ise, Portföyünüz karlıdır. Açık anlatımıyla hisse senedi seçimini iyi yapmış, sepetinizi iyi doldurmuşsunuz demektir.

SORU 5. Tek yol Borsa mı?

Borsa, tasarrufların alternatif değerlendirme alanlarından sadece biridir.

Bir kimsenin tasarruflarının tamamını (dünyanın başka köşelerinde ve de Türkiye'de) Borsa'da değerlendirmeye kalkması, hisse senedine bağlaması yanlış olur.

Tasarruf sahipleri şunları unutmamalı:

(1) Tasarrufunuzun hiç olmazsa 1/3 ünün likit alana yatırılmasına dikkat edin. Likidite demek istenilen paranın ele geçirilmesi demektir. Örneğin bankaya para yatırdınız. İsteddiğiniz an çekebilirsiniz. Örneğin altın, döviz aldınız. İsteddiğiniz an bunları satabilirsiniz.

Örneğin gayrimenkul aldınız. İsteddiğiniz an fiyatını düşürseniz de satamıyabilisiniz. Gayrimenkuller de farklı farklıdır. Apartman dairesini satmak, müstakil evi satmaktan daha güçtür. Evi satmak, arsa satmaktan daha güçtür.

(2) Tasarruflarınızı, enflasyon karşısında erimeyecek alanlara yatırın. Örneğin enflasyon yüzde 70 iken, banka mevduatı net yüzde 40 getiriyor ise, ana para eriyor demektir.

(3) Tasarruflara alternatif yatırım alanlarının her ay ve her yıl ne kadar net gelir sağladığı gazetelerin

ekonomi sayfalarında her hafta açıklanır. Bu tablolara bakıp kendiniz karar verin. İşte size birkaç formül:

(1) 1 milyon liranız var:

Yarısı ile döviz alın, yarısını bankada her ihtimale karşı mevduat hesabında saklayın.

(2) 5 milyon liranız var:

Bir milyon lirayı bankaya koyun. 2 milyon liralık döviz alın. 2 milyon lirayı hisse senedine yatırıp şansınızı deneyin.

(2) 25 milyon liranız var:

Beş milyon lirayı bankada saklayın. 10 milyon lira ile döviz alın. 10 milyon lira ile borsada oynayın. Borsada işler çok iyi gidiyor ise bankadaki parayı da borsa işine eklersiniz.

(3) 250 milyon liranız var:

Beş milyon lirayı bankada saklayın. 100 milyon liralık döviz veya arsa satın alın. Kalan para ile borsada oynayın.

(4) Daha fazla paranız var:

Üçte birini döviz olarak tutun. Üçte biri ile arsa veya müstakil ev alın. Üçte biri ile borsada oynayın.

Bakınız bu anlatımda ifadeler çok dikkatli kullanılmıştır:

- Borsaya yatırım denmiyor. Borsa'da oynayın deniyor. Çünkü borsa (ileride açıklanacağı gibi) bir oyundur. Ama ciddi bir oyundur.

- Hiç altın alın da denmiyor. Çünkü altın ne umdurur, ne buldurur. Sarı sarı olduğu yerde durur.

- Apartman dairesi satın almak, kiracı ile uğraşmak, gerektiğinde satmak zor şeyler. Tabii ki parası olanın öncelikle başını sokacağı bir ev veya daire satın alması esas ama, kiraya vermek için apartman dairesi satın alınmaz.

SORU 6. Borsa insanı batırır mı?

Borsada zarar karın ikiz kardeşidir demiştik. Borsada kar etmek kadar zarar etmek de doğaldır.

Borsada zarar nasıl edilir:

(1) Genel olarak Borsada fiyatlar düşer.

(2) Özel olarak bir hisse senedinin temsil ettiği firma güç duruma girer veya batar.

Eğer Hisse Senedi'nin temsil ettiği firma batmış ise yapacak birşey yoktur. Tasarrufunuz sıfır olmuş demektir. (Geçmiş olsun!)

Eğer firma güç duruma düşmüş ise, Hisse Senedi'nin değeri düşer. Bu durumda yapılacak iki şey vardır:

(1) Kaç para ediyor ise elden bir an önce çıkarırsınız.

(2) Firmanın düzelmesi ümidi var ise, Hisse Senedi'ni bir yana atar, bir süre unutursunuz.

Borsa'da fiyatlar genel olarak düşüyor ise yapabileceğiniz bir şey yok. Anadolu'da ne demişler "... Herkesle gelen düğün bayram..." Zarara uğrayan sadece siz değilsiniz ki...

Son bir söz: Hisse Senedine yatan para birkaç değişik hisse arasında dağıtılmış ise, tamamının bir günde sıfır olması sözkonusu değildir.

Elinizdeki Hisse Senetlerinin değeri örneğin 150 milyon lira iken fiyatlar "gümler..." Bakarsınız elinizdeki Hisse Senetleri 50 milyon lira ediyor. Hatta satmak da güçleşmiş... Olur böyle vakalar. Üzülmeyin... İşin "raconu bu..." Her çıkışın bir inişi olduğu gibi her inişin de bir çıkışı mutlaka vardır.

SORU 7. Kalbiniz sağlam mı?

Hisse Senedine yatırım yapmak, özellikle küçük tasarruf sahiplerinin kendileri için çok önemli olan üç-beş kuruluşlarını borsaya bağlamaları "yürek ister".

Endişeli bir yapıya sahip iseniz, yüreğiniz çok pırpıklı ise, kalbiniz pat-çat ediyor ise, paranızı başka yerlerde değerlendirin.

Para kazanacağım diye akıl sağlığınızı, vücut sağlığınızı kaybetmeyin. Hisse Senedi yatırımı, "heyecanı tükenmeyen" bir yatırımdır.

Fiyatlar her gün oynadığından, eğer hassas bir yapıya sahip iseniz, hergün etkilenme durumundasınız. Ya sevineceksiniz, ya üzüleceksiniz... Her sabah fiyatları izleyeceksiniz.

Zor iş...

SORU 8. Ucundan köşesinden nasıl başlanır?

Gelin. En iyisi siz bu işe ucundan köşesinden başlayın. Çünkü günümüzde Hisse Senedi sahibi olmak kaçınılmaz bir şey...

Eskiden kimin aklına gelirdi ki, her ailenin bir buzdolabı olacak, her aile bir renkli televizyon alacak... Eninde sonunda siz de Hisse Senedi alacaksınız. İster bir tane, ister bin tane...

İyisi mi, yavaş yavaş, fazla riske girmeden bu işe başlayın. Bu işe başlamadan önce:

- İmkân olduğu kadar, bu konuda yazılmış kitaplardan yararlanın. Neyin ne olduğunu öğrenmeye çalışın.

şın.

- Sağınızda, solunuzda daha önce Hisse Senedi satın almışlarla konuşun. Onların tecrübesinden yararlanın.

- Gazetelerin Hisse Senedi ile ilgili sayfalarını köşelerini okumaya başlayın. Yayınlanan bilgilerin neyi anlattığını bilene sorun. Öğrenin.

- Kafanızdan bir veya iki tane Hisse Senedi seçin. Sanki onlara sahipmişsiniz gibi (futbol takımlarının maç sonuçlarını izlercesine) hergün fiyatlarının nasıl inip çıktığını izleyin. Fiyat çıkınca kazanmış gibi sevinin. İnce "Tüüüüühhhh... Gene içeri girdik" diye üzülün.

Bakın bakalım seçiminiz ne kadar isabetli. Bir süre sonra durumunuzu tartın. Kazançlı bir senede mi gönül koymuşsunuz, yoksa yanlış seçim mi yapmışsınız?..

SORU 9. Büyük para mı lazım?

Ufak bir imkan ayırarak, birkaç kişi ile işe başlayın.

Mutlaka büyük paralarla veya elinizdeki avucunuzdaki paranın tamamı ile işe başlamak gerekmez.

Diyelim ki, 500 bin lira veya 1 milyon lira ile Borsa'ya girmek istiyorsunuz. (Daha gerçekçi anlatımla Hisse Senedi alacaksınız.)

Eğer imkanı var ise, bu parayı ailede dağıtın. Örneğin yarısını karınıza veya çocuğunuza verin. "Al bu para ile de sen oyn..." deyin.

Bunun çok yararı vardır. Önce karınızı veya çocuğunuzu ekonomiyi, borsayı izlemeye itiyorsunuz.

Sonra onlarla ortak bir konuyu, ortak biçimde izleme, heyecanı paylaşma imkanı doğuyor.

En önemlisi Borsayı iki ayrı göz izliyor.

Aile içinde bu tip bir destek imkanınız yok ise, bir arkadaşınızla, dostunuzla birlikte yola çıkın.

Bu tip destekler, riski dağıtmayı, Borsayı daha iyi izlemeyi, daha başarılı bir portföy yönetimini mümkün kılar.

SORU 10. Tek bir senede mi yüklenmeli?

Sepeti çeşitlendirin.

Tek başına oynuyorsanız bile imkan ölçüsünde farklı Hisse Senetlerinden satın alın. Evde karınız veya oğlunuz ile birlikte oynuyorsanız, bırakınız onlar da istedikleri Hisse Senedinden satın alsınlar.

Tek bir Hisse Senedine imkan ölçüsünde bağlı kalmayın.

SORU 11. Devamlı kazanmak mümkün mü?

İnişi, çıkışı önceden kabullenin.

Ufak bir kazanç sizi çıldırtmasın. Kayıp sizi bu işten soğutmasın. Borsa'nın kuralı inişler, çıkışlardır. İnişler ve çıkışları zamanla kar'a çevirmeyi öğreneceksiniz.

Beklemenin faturasını içinize sindirin. Tabii ki bu faturanın hazmedilebilir ölçüde olması gerekir.

Kazanç sizi çıldırtır, hep kazanacağınızı sanıp, elinizdeki avucunuzdakini Hisse Senedine bağlarsanız, büyük bir vurgun yiyip, perişan olabilirsiniz.

SORU 12. Herkes milyoner olur mu?

Büyük ümitleriniz olmasın.

Her Hisse Senedi satın alan milyoner olamaz. Makul bir kazanç sizi tatmin etsin. Büyük ümitlerle yola çıkarsanız sonra çok kırılırsınız.

Hemen en çok kazandırma şansı olan hisse senetlerinden mi alınır?

Sağlam Hisse Senetleri ile işe başlayın.

Başarılı kişi veya kuruluşların yönetimine hakim olduğu, başarılı şirketlerin hisse senetleri, istikrarlı iniş çıkışı olan kağıtlardır. Öncelikle bunları satın alarak Borsa'yı öğrenin. Sonra yavaş yavaş ve imkanınız ölçüsünde kazanç şansı yüksek (fakat aynı ölçüde riskli) senetlere geçiş yaparsınız.

II. BÖLÜM

**BORSA NEDİR?
NASIL ÇALIŞIR?**

SORU 13. Borsa ne demek? Menkul Kıymetler Borsası nedir?

Borsa, alıcı veya satıcının veya onların vekillerinin belli malları alıp-satmak amacıyla biraraya geldikleri, çalışma yeri, çalışma saatleri, çalışma şekli önceden belirlenmiş bir pazardır.

Diğer pazarlardan farkı Borsa'da alınıp satılan malların aynen değil, bu malları temsil eden belgelerin el değiştirmesidir. Veya birçok durumda yazılı olmayan, sözlü alım satımın gerçekleşmesidir.

Borsa'lar belli konularda ihtisaslaşabilir. Örneğin altın, döviz, menkul kıymetler, değerli taşlar borsaları gibi. Örneğin hububat, canlı hayvan, maden borsaları gibi...

Bilindiği gibi ülkemizde uzun yıllardır Ticaret Borsaları faaliyetini sürdürmektedir.

Konumuz "Hisse Senedi" alım satımı olduğu için, burada sadece Menkul Kıymetler Borsalarından ve özellikle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndan söz edilecek.

Bazı ülkelerde Borsaların kuruluşu ve çalışma usulleri kanun ile düzenlenir. Bazı ülkelerde ilgililer (genel hukuk ilkeleri çerçevesinde) tüzükler, sözleşmeler hazırlıyarak, şirket-dernek kurarak borsaların kuruluş ve çalışma usullerini kendileri belirlerler.

Türkiye’de İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın kuruluş ve çalışma şekli kanun ile düzenlenmiştir.

İstanbul’da yukarıda açıklanan kuruluş şekilleri dışında kendiliğinden oluşmuş ve önceden belirlenmiş yazılı herhangi bir usul ve kaideye tabi olmadan çalışan iki Borsa daha vardır.

Bunlar:

- Kapalıçarşı’nın Nuruosmaniye kapısı dolayında Ağa Sokakta faaliyet gösteren “Altın Borsası” ile
- Karaköy’de Rıhtım Caddesinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası binası önünde faaliyetini sürdüren “Ayaklı Borsa”dır.

Borsa’nın en önemli özellikleri:

- Alıcı ve satıcı veya vekillerinin birbirlerini bulmalarına imkan sağlaması,
- Alıcıya veya satıcıya, devamlı olarak “istedikleri zaman alma, istedikleri zaman satma” imkanını vermesi,
- Alıcı ve satıcı veya vekillerini karşı karşıya getirerek, gerçek arz-talep ilkesine uygun biçimde fiyatların serbestçe oluşumunu temin etmesidir.

Borsa gerçek bir serbest piyasa mekanizmasıdır.

Borsada alıcı da, satıcı da her türlü risk ve kar kendine ait olmak üzere alım-satım yapar.

Borsayı kuran ve işletenlerin sorumluluğu serbest fiyat oluşumunu sağlayacak tedbirleri almak, açıklık ve serbestiyi önleyecek engelleri bertaraf etmektir.

SORU 14. Ayı - Boğa - Koyun ne demektir?

Borsada her bir Hisse Senedinin fiyatı değişik nedenlerle inip çıkar. Fakat tüm fiyatlar bazı dönemlerde devamlı tırmanış veya devamlı iniş eğilimine girebilir.

Bu eğilimler "her zaman rastlanmayan boyutlara" ulaşınca, alıcı ve satıcıların davranışını "psikolojik olarak" da etkileyebilir.

Almaya niyeti olmayanlar bile "işler iyi gidecek, Borsa devamlı kazandıracak" havasına girip alıma geçebilir. İşte bu iyimser ortama yabancılar "Boğa Davranışı" adını verir.

Bunun tersi olur. İşler kötüye gidecek. Fiyatlar inişe geçiyor paniğine tutulanlar, bu psikoloji içinde ellerindeki Hisse Senetlerini satmak için Borsa'ya koşar. Buna da yabancılar "Ayı Davranışı" adını verir.

Bir de gözü hep başkalarında olan, başkaları alıyor ise şuursuzca alan, başkaları satıyor ise, düşünmeden satanlar vardır. Bunlar da başkalarının peşine takılmış "Koyunlar"dır. Bunların kurda, çakala yem olması her zaman mümkündür.

SORU 15. Borsa nasıl çalışıyor?

Türkiye'de tek bir "Menkul Kıymetler Borsası" var. O da, İstanbul'da. Yeri şimdilik Karaköy'de Rıhtım Caddesinde 245 numaralı binada. Eğer İstanbul

Teknik Üniversitesi bugüne kadar değerlendiremediği, harap şekilde boş yere tuttuğu bina üzerindeki hak iddiasından vazgeçer ise, yakında güzel bir binaya, Maçka'daki tarihi kışla binasına taşınacak.

Bugün için Borsa'dan Hisse Senedi satın almak veya satmak için mutlaka bu binada bir işlemin yapılması şart.

(Borsa dışında da kişiler arasında hisse senedi alım satımı mümkündür. Ayaklı Borsa veya Sokak Borsası denilen pazarlar da vardır. Bunlardan sonra sözedeceğiz).

Borsada Hisse Senedi fiyatları bir salonda oluşur. Hisse senetleri alınıp satılır. Bu salona Borsa Salonu denir.

Borsa Salonu'nda alım satımlar "Borsa Seansı" denilen saatlerde, Cumartesi-Pazar hariç, haftanın beş günü saat 10.00 ile 12.30 arasında yapılır.

Borsa Salonu'na sadece borsada alım-satıma yetkili aracı üyeler veya bunların görevlileri girebilir.

Tabii olarak Borsa'nın görevli memurları da alım-satımı gözlemek, düzenlemek için seans sırasında salonda bulunur.

Aracı üyelerin bir kısmı hem kendi adlarına hem de müşteri adına alım satım yapmaktadır.

SORU 16. Birinci-el Piyasa / İkinci-el Piyasa ne demektir?

Hisse senetlerinin Anonim Şirketler tarafından "Borsa dışında" satıldığı piyasaya "Birinci-el Piyasa" denilmektedir.

Yürürlükteki kanunlar çerçevesinde bazı firmaların kuruluş safhasında veya ilk defa halka açılmalarında, hisse senetlerinin bir bölümünün "Birincil Piyasa"da satılması mümkün olabilmektedir.

"İkinci-el Piyasa", halka arz edilmiş Hisse Senetlerinin alınıp satıldığı piyasadır. Ancak burada bir şeye dikkat etmek gerekir. Herhangi bir yeni kurulan firma veya halka ilk defa açılacak eskiden kurulmuş bir firma, hisse senetlerini "Birinci-el Piyasa"da (Borsa dışında) satacak yerde doğrudan Borsa'da satmayı da tercih edebilir.

"İkinci-el Piyasa" halka arzedilmiş hisse senetlerinin el değiştirdiği piyasa olduğuna göre, illa da "sadece Borsa İkinci-el Piyasa"dır" denilemez. Eğer hisse senetleri Borsa dışında işlem görüyor ise, bu borsa dışı işlemler de "İkinci-el Piyasa İşlemleri" olarak kabul edilmelidir. Türkçeye "Tezgah Dışı" diye tercüme edilebilecek bir yabancı deyim vardır: "Over the counter market". Bu bizim, "Borsa Dışı İşlem" diye ifade ettiğimiz işlemleri ifade etmek için kullanılır.

SORU 17. Aracılık ne demektir?

Yeni kurulup hisse senetlerini halka arz eden vyea daha önce kurulmuş olup halka açılan bir Anonim Şirket, kendi hisse senetlerini "Birinci-el Piyasa"da kendi imkanlarıyla satabilir.

Veya bu satış için "Aracılığı Meslek Edinmiş" bir kişi veya kuruluştan yararlanabilir.

Borsa'da her türlü alım satımı sadece "Aracılığı Meslek Edinmiş" kişi ve kuruluşlar yapabilir.

Borsa dışındaki alım-satımlara (Borsa Dışı İkinci-el

Piyasa'da) alım-satımlar "Aracılığı Meslek Edinmiş" kişi ve kuruluşlar bulaşamaz. Bu işleri doğrudan alıcı ve satıcılar yapar.

SORU 18. Aracı Kurumlar / Kişiler kimlerdir?

Hisse Senetlerini:

- Başkası adına ve hesabına

- Kendi adını göstererek, başkası hesabına,

- Hem kendi adına hem kendi hesabına,

alıp-satmayı "Meslek Edinmiş" ve bu meslekle ilgili gerekli belgeyi almış kişilere ve kuruculara "Aracı Kurum, Aracı Kişi" denilmektedir.

Borsa'da ve Borsa dışında aracılık yapan kurum ve kişilere başka ülkelerde (yaptıkları işin çapına, niteliğine göre) "broker, dealer jobber, agent, specialist, market maker" gibi isimler verilmektedir. Türkiye'de henüz kimin ne olduğu, kimin ne yaptığı bilinmediğinden "aracı, aracı kurum, borsa bankeri, banker" gibi genellemeler yapılmaktadır.

Mevcut kanunlara göre Türkiye'de aracılar genel olarak iki grupta toplanır:

A Grubu Aracılar: Bunlar "Taahhütlü Aracılık" (Underwriting) yapabilen ve Birinci-el Piyasa'da ve de İkinci-el Piyasa'da faaliyet gösterebilen aracılarıdır.

B Grubu Aracılar: Bunlar sadece İkinci-el Piyasa'da faaliyet gösterebilen aracılarıdır.

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre, Aracı'ların mutlaka kanunda yazılı şartları yerine getirdiklerini Sermaye Piyasa Kurulu'na belirtip, "Borsa Bankerliği

Belgesi" denilen belgeyi almaları şarttır.

Bunun anlamı şudur. Önüne gelen ben Aracı'yım diyemez. Aracı'lığın "Belgelenmesi" şarttır. Belge sahibi Aracılar Sermaye Piyasası Kurulu tarafından denetlenir.

SORU 19. Borsada Kaç Tür Aracı Var?

Halen Borsa'da 3 tür Aracı faaliyettedir:

1) Bankalar

Bazı kamu ve özel sektör bankaları "Menkul Kıymetler Servisi" kurarak, "Aracılık belgesi" almakta ve bankacılık yanında aracılık da yapmaktadır.

2) Aracı Kurumlar

Bunlar özel olarak aracılık yapmak üzere kurulan ve sadece aracılık konusunda faaliyet gösteren Anonim Şirket statüsünde firmalardır.

3) Borsa Komisyoncuları-Borsa Bankerleri

Bunlar, Borsa'nın kuruluşu sırasında yürürlükte olan mevzuat çerçevesinde belli imtihanlardan geçerek, kişisel olarak Borsa'da Aracılık yapmalarına izin verilen şahıslardır.

Değişen mevzuat, belli süre sonra bunların firmaya dönüşmelerini, Anonim Şirket halinde örgütlenmelerini öngörmektedir. Fakat bunlar halen kendi isimleriyle, Borsa'da aracılık faaliyetini sürdürme imkanına sahiptirler.

1990 yılı sonuna doğru banka, anonim şirket ve şahıs olarak tüm belgeli aracılardan sayısı 150'yi aşmamaktadır.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın salonunun büyüklüğü "yaz tahtaya al haftaya" usulü basit işlem şekli, salonda daha fazla aracının faaliyetine imkan vermediğinden, Sermaye Piyasası Kurulu yeni aracı kuruluşların kuruluşunu sınırlamaktadır.

(1) Aracıların çıkarı?

Aracıların ana görevi alım satım aracılığıdır demektir. Geçimlerini bundan sağlarlar.

Hem alımda, hem satımda, alım satım değeri toplamı üzerinden Borsa dilinde "kurtaj" diye adlandırılan bir komisyon alırlar.

Komisyon oranı iş hacmine göre değişir. İşlem rakamının yüzde 1'i ile yüzde 5'i arasında belirlenir.

Başka ülkelerde genellikle Aracıların aracılık dışında bir iş yapmaları, kendileri için Hisse Senedi alıp-satmaları, Portföy sahibi olmaları yasaktır.

Çünkü bu durumda, "Önce can, sonra canan ilkesi ile" Borsa'da hareket edip, müşterilerinin menfaatlerini hep ikinci plana atabilirler.

Türkiye'de Aracı bankaların da, kurumların da, kişilerin de Portföy sahibi olmaları, kendi adlarına hisse senedi alıp satmaları, saklamaları serbesttir.

(2) Aracıların Portföy sahibi olmalarının tehlikesi

Hisse senedi alıp satmak için Aracı seçiminde dikkat edeceğimiz şey, Aracı'nızın portföyünün olup olmaması, kendi portföyünü aracılık işlemlerine bulaştırıp bulaştırmadığıdır.

Eğer Aracı (banka-kurum-kışi) kendi portföyü ile

aracılık sorumluluğunu içiçe yürütüp kârını artırmak istiyor ise, alınmayacak zamanda (kendi portföyünü boşaltma arayışında) size hisse senedi aldırabilir.

Satılmayacak zamanda (sizin hisse senetlerini kendi satın almak için) ucuz fiyatla sizin hisseleri sattırabilir.

Bir de bakarsınız, alım emirleriniz en yüksek fiyatı gerçekleştiriyor, sat dediğinizde ise, o günkü seansın en düşük rakkamından satışınız yapılıyor.

Böyle bir durumda yapabileceğiniz bir şey yoktur. Tek yapabileceğiniz şey aracınızı değiştirmektir.

SORU 20.Fiyat nasıl oluşuyor?

Borsa'da her Seans'da her hisse senedinin birden fazla fiyatı oluşur. Bu fiyatların ne olduğunu, nasıl oluştuğunu bilmekte yarar vardır.

Şimdi sırasıyla size bu fiyatları anlatalım:

-Ağırlıklı Ortalama Fiyat:

Bir önceki Seans'da satılan hisse senetlerinin değişik fiyatları, satılan hisse senedi sayısı ile çarpılır, sonra toplanır. Çıkan rakkam, satılan toplam hisse senedi sayısına bölünür. böylece o gün, hisse senedinin ağırlıklı ortalama işlem fiyatı bulunur.

- Taban Fiyat:

Belli hisse senedinde bir önceki seansın Ağırlıklı Ortalama Fiyatından yüzde 5 düşülerek bulunan rakkamdır. Bir sonraki seansta Taban Fiyatın altında bir fiyat ile alım-satım yapılamaz.

-Tavan Fiyat:

Belli bir hisse senedinde bir önceki seansın Ağır-

lıklı Ortalama Fiyatına yüzde 5 eklenerek bulunan rakkamdır. Bir sonraki seansda Tavan Fiyatının üzerinden bir fiyat ile alım-satım yapılamaz .

- Kapanış Fiyatı:

Belli bir senedin bir önceki seansda en son işlem gördüğü fiyattır. O seansda esas alım satımlar başka fiyatlardan yapılmış olabilir. Bu nedenle kapanış fiyatı bir önceki seansdaki gerçek durumu yansıtmaz.

- En Düşük/En Yüksek Fiyat:

Belli bir seansda, belli bir hisse senedinin alım satımında sözkonusu olan en düşük ve en yüksek fiyatlarıdır.

Borsa'da Hisse senedi alım-satım kararını bilinçli vermeniz için bu fiyatların hepsini izlemeniz gerekir.

Bir sonraki seansın en düşük fiyatı, bir önceki seansda Hisse Senedinin ortalama fiyatı olarak açıklanan fiyatın üzerinde ise, o hisse senedinde yükseliş eğilimi var demektir.

Eğer kapanış fiyatı en yüksek fiyatı yakın ise, o hisse senedi ertesi seansa yükselme eğilimi içine girmekte demektir.

SORU 21. Borsa dışında halka arz nasıl yapılmaktadır?

Büyük paketler halinde halka arzın, bankalar aracılığıyla, Borsa dışında, banka şubelerinde veya aracı kuruluşların gişelerinde yapılmasına Sermaye Piyasası Kurulu'nca izin verilebilmektedir.

Bu gibi satışlar önceden duyuru yapılacak belli bir günde başlanmakta, kısa sürede sonuçlandırılmakta, daha sonra Halka Arz edilen Hisse Senetleri ile ilgili işlemler belli bir günden itibaren Borsa'ya intikal etmektedir.

SORU 22. Borsa dışı Arz'da fiyatlar nasıl belirlenmektedir?

Borsa Dışında Halka Arz'da daha önce kurulmuş ve uzun süredir faaliyet gösteren Kapalı Şirketler veya Holdingler, Hisse Senetleri'nin "Piyasa Değerni belirlemek için bazı çalışmalar yapmakta, bilirkşi denilen uzmanlardan yararlanmakta, sonra bulunan rakkamı Sermaye Piyasası Kurulu'na onayınca sunmaktadırlar."

Sermaye Piyasası Kurulu da bu rakkamı onaylar ise, "Serbest Piyasada arz ve talebe göre oluşmamış, bir ön çalışma ile belirlenmiş sabit fiyattan" Borsa dışında Halka Arz başlatılmaktadır.

Borsa Dışında belli süre satış bu sabit fiyattan sürdürülmekte, süre sonunda işlemler Borsa'ya intikal ettirildikten sonra Borsa'da ilk seansdan başlangıç fiyatı bu önceden belirlenmiş satış fiyatı olmaktadır. Daha sonra Borsa'da fiyat, arz-talebe göre değişmektedir.

SORU 23. İsteyen gidip Borsa'da alım-satım yapabilir mi?

İsteyen gidip Borsa'da alım-satım yapamaz. Mutlaka bir aracı kullanması gerekir.

Ancak bir arkadaşından, tanıdığından veya satmak isteyeninden doğrudan alım-satım yapabilir.

Veya Borsa'nın önündeki Ayaklı Borsa'da alım-sa-

tım yapabilir.

Borsa dışında alım-satım yapmak suç değildir. Kanuna karşı bir yönü yoktur. Ancak gerek fiyatda gerekse Hisse Senedinin sahteliği konusunda dikkatli olmak gerekir.

SORU 24. Hisse Senedi alıp-satmak kolay bir iş mi?

Hisse Senedi alıp-satmak ülkemizde, şu günlerde çok külfetli, çok zaman alan bir iştir.

Ne alıp-satacağınıza karar vermiş olsanız bile, formalitesi, yorgunluğu vardır..

- Önce bir aracı bulacaksınız. Aracılar iş hacimleri yoğun olduğu için nazlı kimseler. Küçük müşterilerine yüz vermezler. Telefonları devamlı meşguldür.

- Aracının işyerine gidip ya alım için para yatıracak ya da satım için Hisse Senetlerinizi teslim edeceksiniz.

- Ertesi gün Borsa seansında Aracı'nın sizin alım-satım emrinizi yerine getirip getirmediğini, getirdi ise kaç lira fiyattan işlemin sonuçlandırıldığını öğrenmek için Aracıyı bulmaya çalışacaksınız.

- Üçüncü gün tekrar Aracı'nın işyerine gidip alım yapıldı ise Hisse Senetlerini, satım yapıldı ise paranızı alacaksınız.

- Aracılar sabahları Borsa'da seansda, öğleden sonraları Takas'da meşgul olduklarından saat 16.00-17.00 arasında onları yakalamaya çalışacaksınız.

Allah kolaylık versin!..

(İşte bu nedenledir ki Ayaklı Borsa'da iş hacmi Borsa'daki iş hacminin üçte birine ulaşmıştır. Ayaklı Borsa'da alımlar yüzde 10 pahalı, satışlar yüzde 10 ucuz olduğu halde halk, anında işlem yapılan Ayaklı Borsa'yı tercih etmektedir.)

SORU 25. Borsa emrini nasıl vereceksiniz?

“Borsa Emri” demek, alıcı veya satıcının “Aracı”ya Borsa'da kendisi için alım veya satım yapacak kişi ve kuruluşa verdiği talimatdır.

Bu talimatda şunlar söylenebilir:

- Benim için şu şirketin hisse senedinden şu kadar adet hisse senedi satın al veya sat.

Sadece bunlar söylenmiş ise “Borsa Emri” eksik demektir. Esas önemli nokta unutulmuştur:

- Hangi fiyata?

Eksik emir ile “Aracı”ya teslim olmak çok büyük bir risk almaktır. Çok pahalıya alıp, çok ucuz satarak sizin zarara uğramanıza sebep olabilir. Çünkü riski taşıyan sizsiniz. Aracı her halde komisyonunu alacaktır.

Mutlaka alım veya satım emrinde “fiyat talimatınızı” veriniz.

Aşağıda “fiyat talimatlarının çeşitleri”ni sıralayacağım. Bunlar size karışık geliyor ise, daha işin başlangıcında iseniz, hiç olmaz ise şu şekilde fiyat emri verin:

- Şu fiyattan yukarıya sakın alma.
- Şu fiyattan aşağı sakın satma.

Şimdi size “fiyat talimatlarının” çeşitlerini sıralayalım:

- En iyi fiyat,

Burada Aracı'ya güven gösterip, sorumluluk veriyorsunuz. Seansa sırasında en iyi fiyatı Aracı'nız belirleyecek. Siz başlangıçtan mutabakatınızı veriyorsunuz.

- Limitli fiyat,

Şu fiyattan yukarıya alma, şu fiyattan aşağıya satma şeklindeki emirler bu fasıla giriyor.

- Açılış Fiyatı / İlk Fiyat

Açılış fiyatı alım ve satım için Aracının limitini teşkil eder.

- Kapanış Fiyatı

Bir gün önceki kapanış fiyatı alım veya satımın ilimitidir. Ancak bazı özel durumlarda o seansın kapanış fiyatı da hedef olarak verilebilir. Bu durumda gerçek kapanış fiyatı değil dek, örneğin kapanışdan 15 dakika önceki fiyat alım satma esas olabilir.

- Aracının takdirine göre

Büyük miktardaki alım satımlarda alıcı veya satıcı Aracı'ya takdir yetkisi tanır. Seansda fiyatların gelişimine ve arz ve talebe göre, takdirini kullanmasını, takdir edeceği fiyattan alım ve satım kararı vermesini isteyebilir.

- Ortalama Fiyat

Bir önceki ortalama fiyat alım satım fiyatı olarak

belirlenebilir.

- Yaklaşık Fiyat

Alım satım fiyatlarını kesin olarak (limitli fiyat) belirlemek yerine, alım satım için limitler konulduktan sonra, bunlara yakın fiyattan (biraz altında, biraz üstünde) fiyat oluştuğunda alım ve satım yapılması talimatı verilebilir.

- Dur kayıtlı emir

Aracıya limitli fiyat, talimatı verilirken buna (dur kaydı) eklenebilir. Büyük miktarda alım satımlarda, seans sırasında hızlı fiyat iniş çıkışları ortaya çıktığında, alım veya satım emri veren kişi bu kere Aracıya "Dur" emri verilir. Limit dahilindeki alım ve satımları zarar etmemek için durdurabilir.

- Bağlı emirler

Bir şirketin hisse senetlerini satıp, aynı seansda bir başka şirketin hisse senedinin alınması emri Aracıya verilebilir.

- Ya hep, ya hiç

Belli bir miktar hisse senedi alıp satmak isteyen, bir seansta tamamının alınmasını veya satılmasını istiyor ise "Ya hep, ya hiç" emri verebilir. Bu durumda Aracı bulduğu kadar alamaz. Satabildiği kadar satamaz. Paket halinde alıp, satma zorundadır.

- Alternatifli emir

Alıcı iki rakkamlı Limitli Fiyat belirler. Ve alım ve satım miktarı için alternatif verir. Fiyat şu olur-

sa bu kadar al, fiyat bu olursa şu kadar al diye Aracıya talimat verebilir.

- Hemen uygulanamıyorsa iptal emri

Alıcı veya satıcı belli bir seans için Aracıya emir verebilir. Emrin o seansda uygulanamıyor ise iptalini istiyorum diyebilir.

- İptale kadar geçerli emir

Alıcı veya satıcı bir Aracıya alım ve satım için verdiği talimatın yerine getirilinceye kadar (istediği fiyattan alım veya satım yapıncaya kadar) geçerli olmasını isteyebilir. Aracı bu fiyattan alım satım yapıncaya kadar arayışını sürdürür.

SORU 26. "Yaz tahtaya... Al haftaya" usulü nedir?

Bizim Borsamız henüz bilgisayara geçmemiştir. Kara Tahka (şimdi Beyaz Tahta oldu) üzerine yazarak-çizerek çalışmaktadır.

Borsa Salonu'nda Hisse Senedi için bir Tahta ayrılmıştır.

Her tahta üzerinde alıcılar-satıcılar için iki bölüm vardır.

Borsa'da Hisse Senetleri'nin istenilen sayıda satma veya satın alma imkanı yoktur. Örneğın 5 tane ondan 37 tane bundan alıp satılamaz.

Hisse senetleri için asgari (en az) alım ölçüsü 200 adet hisseyi temsil eden "balya"lardır. Bu teknik balya deyimi yerine borsada "Lot" deyimi kullanılmaktadır.

“Bana 1 lot o hisse senedinden al, 3 lot bundan sat” denildi mi, bunun anlamı, 200 tane hisse senedinden alınacak 600 tane bundan satılacak demektir.

Lot’ların buçuklu olarak işlem görmesi (1 Lot 200 olduğuna göre buçuğu 300 adet hisse senedi demektir) mümkündür.

Bir defada alım-satım tahtasına bir aracı üyenin en fazla 50 lot yazması mümkündür. Açık anlatımıyla bir defada bir aracı üye $50 \times 200 = 10.000$ adet hisse senedi alıp satabilir demektir.

Borsa’da seans açılınca, her Tahta’da alım satım işleminin fiyatına bir önceki gün önceki fiyatı esas olur.

Bir gün önce o hisse senedinin kapanış fiyatı ne ise, (bugünkü Borsa usulüne göre) ertesi gün Borsa’da Hisse Senedinin bu fiyatın yüzde 5 altında veya yüzde 5 üzerinde bir değer koridorunda işlem görmesi esastır. Borsa Seansı açıldığında tahtaya ilk alım veya satım istemini yazan aracı üye ve koridor içinde kalmaya dikkat edecek demektir.

Bir üye gelir tahtaya o hisse senedinden kaç lira fiyattan kaç lot satmaya hazır olduğunu yazar. Bir başkası gelir o hisse senedinden kaç lira fiyattan kaç lot almak istediğini yazar. her üye bunları yazarken yanına kendi adını veya firmasını belirleyen işareti de koyar.

Eğer tahtaya yazılı fiyatlar alıcı veya satıcı tarafından kabuledilebilecek rakamlarda ise, alıcı veya satıcı tahtada yazılı rakkamın üzerini çizip kendi adını veya firmasını belirleyen işareti yazar. Bu demektir ki o fiyattan alım veya satım ger-

çekleşmiştir.

Salonda bulunan Borsa görevlileri bu işlem ile ilgili olarak hemen bir sözleşme formu doldururlar. Bu formdaki bilgiler salondaki bilgisayara geçirilir. Böylece, hangi hisse senedinden kaç liraya ne kadar alım-satım yapıldığı kayıtlara girmiş olur.

Bilgisayar'a yüklenen bilgiler, değişik kanallardan yürüyen bantlarda veya bağlı ekranlarla, Borsa Salonu dışına aksettirilir.

Böylece Borsa'da ne olup bittiğini anında öğrenmek isteyenler, Seans sırasında hangi hisse senedinin ne miktarda kaç liradan alınıp satıldığını izleme imkanını bulurlar.

SORU 27. Tahtalar hergün dolup boşalır mı?

Tahtalar hergün dolup-dolup boşalmaz.

- Tahtaya alım isteklerini yazarlar çok iken, satım isteği yazan olmaz. veya satım istekleri alım isteklerini karşılayamayacak kadar yetersiz kalır.

- Tahtaya yazılan alım ve satım isteklerinin fiyatları arasında uyumsuzluk olur.

Bu nedenlerle Seans sonunda bazı tahtalarda üzeri çizilmemiş satım veya üzeri çizilmemiş alım istekleri kalabilir. Kalır.

Bu tahtalarda kalan alım ve satım istemleri, hisse senedinin ait olduğu firma, miktar ve fiyat bakımından, bir sonraki Seans'da alım-satım kararlarını etkileyecek göstergelerdir.

Eğer fiyatı bir gün önceki fiyat dolayında dolaş-

tiği halde üzeri çizilmiş satım işlemleri var ise, bir gün sonra o Hisse Senedi'ne talep olmayacak, talep zayıf kalacak, fiyatı artmıyacak demektir.

Belli hisse senetlerinde alım istemleri tahtada kalmış, satış istemlerinin tamamı çizilmiş ise, bir sonraki seansda o mala talep olacak fiyatı artacak demektir.

SORU 28. Alım-Sipariş emrinin parası ne zaman ödenir?

Alım-Siparişı Emri'ni Aracı'ya verdiğinizde, Aracı, piyasadaki ortalama fiyatı dikkate alarak sizden emrinizin toplamı kadar parayı hemen talep edecektir. Buna karşılık size bir makbuz verir. Veya parayı banka hesabına yatırıp, bankadan makbuz alabileceğinizi söyler.

(Hisse Senetlerini alımı takip eden gün teslim alabilirsiniz.)

SORU 29. Satılan Hisse Senedinizin Parasını Ne Zaman Alabilirsiniz?

Eğer Hisse Senedinizi aracı Borsa'da satmış ise satış bedelini, seansı takip eden gün size ödeme durumundadır.

(Hisse Senetlerini Aracı'ya satış emri verdiğiniz gün teslim etmek zorundasınız. Karşılığında size makbuz verirler.

SORU 30. İstanbul dışındakiler Borsa'dan nasıl yararlanacak?

İstanbul dışındakilerin Borsa'dan yararlanmalarını oldukça güç, külfetli bir iştir. İki yol vardır:

- Menkul Kıymetler Bölümü olan bankalardan biri aracılığıyla alım satım emri vereceksiniz. Banka Aracılık hizmetini üstlenecek.

- Devamlı olarak alım satım yapmaya niyetiniz var ise, bir Aracı Kuruluş veya Borsa Komisyoncusu ile ilişki kuracaksınız.

Bu Aracı, sizin adınıza bir cari hesap açacak. Bu hesapta daima bir miktar paranız bulunacak. Aracı sizin adınıza Saklama Hizmeti vermeyi de kabul edecek. Açık anlatımıyla Hisse Senetlerinizi sizin adınıza kasasında saklıyacak.

Vereceğiniz telefon talimatına göre alım-satım yapacak. Alım-satım bedellerini adınıza açılan cari hesaba kaydedecek.

SORU 31. Saklama Hizmeti ne demektir?

Hisse Senetlerinin sayısı çoğaldıkça bunları saklamak bunlarla ilgili işlemleri zamanında yerine getirmek güçleşir.

Bazı bankaların Menkul Kıymetler Bölümleri müşterileri adına saklama Hizmeti vermektedir.

Bu durumda, müşteri Hisse Senedini bankaya teslim ettikten sonra, kar dağıtımında banka ge-

rekli tahsilatı yapmakta, sermaye artırımında müşteri adına sermaye artırımına katılmakta, Rüçhan Hakkı'nı zamanında kullanmakta, Bedelsiz Hisse Senetlerini zamanında almaktadır.

(Başka ülkelere Saklama Hizmeti gören bankalar müşteri adına, onun vekili olarak Genel Kurul'lara da katılmakta, oy kullanabilmektedir. Aynı Hisse Senedi'nden çok miktarda saklayan bankalar tabii ki Genel Kurullarda etkili olabilmektedir.

SORU 32. Takas Hizmeti Nedir?

İstanbul menkul Kıymetler Borsası Borsa Üyeleri'ne takas hizmeti vermektedir.

Gerçek anlamda Takas Hizmeti, bir üye'nin bir Seans'da aynı Hisse Senedi'nden toplam aldıkları ile toplam sattıkları arasındaki fark kadar hisse senedini vererek veya alarak işlem dengesini sağlaması, aynı şekilde toplam ödemeler ile toplam alacaklar arasında da benzer biçimde hesaplaşmayı sonuçlandırmasıdır.

Basit anlatımıyla, alım-satım ve borç-alacak arasındaki bakiyeler üzerinden günlük işlemleri dengelemesidir.

SORU 33. Düzenleyici Alım-Satım ne demek?

Halka arz ile iş bitmemektedir. Borsa devamlı

bir süreçtir. Alım satım devam edecektir.

Bizim borsamızın küçüklüğü, Halka Arz edilen senet sayısının azlığı, halka arz edilen senetlerin toplam değerinin küçüklüğü nedeniyle, belli hisse senetlerinin fiyatlarının kendiliğinden veya spekülâtorlerin etkisinde çok hızlı inip çıkmasını sağlayacak ortamın oluşması veya oluşturulması mümkündür.

Halka arz ettikleri Hisse senetlerinin “namusu-nu” (değerini korumak, şirketlerce bir sorumluluk olarak görülmektedir. Bunun için bir aracı kuruluş veya banka eliyle düzenleyici alım-satım yaptırılmaktadır.

Düzenleyici alım-satımın amacı, fiyatların normalden hızlı düşmesini önlemek, spekülâtif amaçla normalin üzerinde artışı frenlemektir. Bu Borsa’da düzenleyici alım satım ile mümkün olabilmektedir.

(Özelleştirilen Kamu İktisadi Kuruluşlarının Borsa’da işlem gören senetleri ile ilgili olarak bu tip Düzenleyici Alım-Satım’ı kamu bankaları aracılığıyla Kamu Ortaklığı İdaresi yapmaktadır.)

SORU 34. Şirketler kendi hisse senetlerini alıp-satarak düzenleyici rol oynamak için Borsa’ya girebilir mi?

Kanunlarımıza göre Anonim Şirketler kendi hisse senetlerini satın alamaz. Bunun neticesi olarak kendi hisse senetlerini de satamaz.

Düzenleyici alım-satım yaptırmak, şirkette büyük paya sahip kişi ve grupların işidir. Bunlar bir Aracı veya banka ile anlaşarak kendilerine ait hisse senetleri ve kendi fonları ile bunu yaptırmaktadır.

SORU 35. Yabancılar Borsa'dan neden alış-veriş yapar?

Bütün dünyada Borsa'lar açık bir pazar şeklinde çalışır. Bugün Türkiye'ye döviz sınırlaması olmadığına göre isteyenin Aracı'ya talimat vererek New York, Londra, Tokyo borsasında istediği Hisse Senedini alıp satması mümkündür.

Bu tip uluslararası işlemlerde yatırımcılar için önemli olan hangi borsanın kısa sürede çok kazandırdığıdır.

İstanbul Borsası bir dönem diğer borsalara çok kazandırdığında, yabancılar Borsa'ya ilgi duymuş, Aracıları vasıtasıyla İstanbul Borsası'ndan hisse senedi alıp satmışlardır.

SORU 36. Türkiye fonları nedir?

Yurt dışındaki bankalar, kişi ve kuruluşlar belli miktarda parayı biraraya getirip, bir fon oluşturabilirler. Sonra bir banka veya Aracı'yı bu fondaki birikim ile İstanbul Borsası'ndan hisse senedi alıp-

satmakla görevlendirebilirler.

Fonun gelirini veya zararını kendi aralarında, ona katkıları ölçüsünde bölüşürler.

Fona katılanlar istedikleri istedikleri zaman fondaki katkılarını bir başkasına veya fonun diğer katılımcılarına, portföyün günlük değerindeki payları dikkate alınarak kar ile veya zarar ile devretme şansına sahiptirler.

Böyle kurulmuş fonların İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndan oluşturdukları önemli büyüklükte ve çok sayıda fon vardır.

SORU 37. Borsa ne kadar derin?

Sermaye Piyasası Türkiye için yeni bir konu. Borsamız genç. Hisse Senedi'ne yatırım yapmayı halk yeni öğreniyor. Borsa'nın organizasyonu çok kişinin emirlerini yerine getirmeye imkan vermiyor. Bilgisayara geçilmekte gecikilmesi, genişlemeyi önüyor. Borsanın ve aracılık isteminin çalışma tarzı İstanbul dışından Borsa'ya ulaşımı güçleştiriyor. Uygulanan usuller nedeniyle alım-satım çok zahmetli ve zaman alıyor.

Bu durumda:

- Borsa'da alım satım yapanlar az sayıda kişiler. Ve de belli kişiler.

- Borsa'da alım satıma tahsis edilen imkanlar sınırlı imkanlar.

- Genellikle oyun aynı kişilerin belli paralarıyla oynanıyor. Alım-satım ile dostlar bizi "alışverişte"

görüyor. Bunun herkesin bilmediği göstergeleri var:

- Eğer bir kuruluş portföyünden 3-5 milyar lira toplam değerde bir hisse senedini borsa'da satmaya kalkarsa fiyat hemen düşüyor.

- Eğer bir kuruluşun, bir bankanın fon fazlası nedeniyle alıma geçeceği duyulsa fiyat hemen artıyor.

- Belli büyük portföy sahiplerinin alım-satım davranışları fiyatları hemen etkiliyor.

Borsanın "Derin olmaması", fiyatların gerçek arz-talep ortamında oluşmasına imkan vermemektedir.

III BÖLÜM

BORSA ENDEKSİ NEDİR?

SORU 38- Borsa Endeksi ne demek?

Her Borsa'da fiyatların genel değişimi "özel bir endeksten" izlenir. Her borsa kendi endeksinin nasıl hazırlanacağına kendi karar verir. Ve de endeksi hesaplama metodunu açıklar.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın da bir endeksi vardır. Türkiye'de tek bir borsa olduğundan buna kısaca "Borsa Endeksi" veya "Hisse Senedi Endeksi" denilmektedir.

Bizim Borsa Endeksimiz kabaca şöyle hesaplanmaktadır:

- Endeks, Borsa'nın "Birinci pazarında işlem gören Hisse Senetlerindeki fiyat değişimini" yansıtmaktadır. Birinci Pazarda şimdilik 50 senet işlem görmektedir.

- Birinci Pazarda işlem gören hisse senetlerinin herbirinin 1986 yılı Ocak ayındaki "Ödenmiş Sermaye" rakamları bulunmuş, sonra bu şirketlerin 1.000 TL'lik bir hissesinin 1986 yılı Ocak ayında Borsa'daki alım-satım fiyatı, nominal (kağıt üzerindeki) sermaye miktarı ile çarpılarak, o şirketlerin o andaki "Piyasa Değeri" hesaplanmış.

(Bunu bir örnek ile daha açık anlatayım: Bir şirketin kuruluşta ödemiş sermayesi toplam 1 milyar TL. Fakat bu şirketin 1.000'lik Hisse Senedi Borsa'da 3.000 TL'dan işlem görüyor. O halde bu şirketin bugün için "Piyasa Değeri", kuruluş tarihindeki 1 milyar TL değil. $1 \text{ milyar TL} \times 3 = 3 \text{ milyar TL}$ 'dir.)

- Hergün, Borsa Seansı kapandığında, Borsa ilgileri Birinci Pazarda işlem gören her hisse senedinin ortalama fiyatını, şirketin ödenmiş sermayesi ile çarparak her şirket için o günün "Piyasa Değeri"ni hesaplar.

Sonra bütün bu şirketlerin Piyasa Değerleri toplanır. Bulunan rakam, 1986 Ocak ayı (başlangıç) rakamına bölünür. Bir oran çıkar. Bu oran, bir gün önceki, bir hafta, bir ay, bir yıl önceki oranlarla mukayese edildiğinde Borsa'nın "genel olarak" fiyatlarının artışını veya eksilişini izleme şansına kavuşulur.

(Şirketlerin bedelli sermaye artırımlarında baz değeri düzeltilmektedir. Endeks hesaplamasının teknik yanı vardır. Burada basit anlatım için bu tekniklere değinilmemektedir.)

SORU 39. Endeks'in önemi nedir?

Borsa endeksinin yükselmesi mutlaka her hisse senedinin kazanç sağladığını, tersi ise zarar verdiğini göstermez. Endeks yükselirken bazı Hisse Senetleri kaybettirebilir. Düşerken, kazandırabilir.

Bir başka önemli nokta şudur: Borsa'da işlem gören sermaye payları büyük şirketler ile hisse senedi piyasa değeri yüksek şirketlerin fiyat değişimleri borsa endeksinin yükselme ve düşmelerinde etkili olmaktadır. Örnek vereyim. Bir şirketin sermayesi 100 milyar TL. 1.000 TL'lık hissesi 100 bin TL'ya işlem görüyor. Hergün 10 bin senet

el değiştiriyor. Fiyatlar hergün yüzde 5 tırmanıyor.

Buna karşı sermayesi 10 milyar TL dolayında 5-6 şirket var. Bunların 1.000 TL'lık senedi 3-4 bin liradan işlem görüyor. Hergün bu 5-6 şirketin hisse senetlerinin el değiştirme sayısı toplam 10 bin dolayında. Fiyatları olduğu yerde duruyor. Hatta bazen iniş bile geçiyor.

Endeksin yapısı ve hesaplanma şekli bakımından o bir tek büyük sermayeli şirketin, çok yüksek birim fiyatına ulaşmış hisse senetlerinin çok işlem görmesi ve fiyatının hergün yüzde 5 dolayında tırmanması nedeniyle bizim Borsa Endeksi Borsa'daki fiyatların devamlı bir yükselme içinde olduğu görünümünü verecektir.

SORU 40. Ünlü Endeksler hangileri?

Dünyanın en ünlü, en eski Borsa Endeksi "Dow-Jones" endeksidir.

Charles Henry Dow, mali konulardaki çalışmalarıyla tanınmış bir gazetecidir. 1851-1902 yıllarında yaşamıştır. Dow, Jones Co.yi kurmuş, Wall Street Journal isimli ünlü gazeteyi yayınlamıştır. Borsada fiyat hareketlerini izlemek için bir sistem geliştirmenin öncüsü olmuş ve Dow Jones endekslerini bulmuştur.

Dow Teorisi adında, borsalardaki uzun dönemli dalgalanmaları tesbit etmek için geliştirdiği bir de teorisi vardır.

1984 yılından bu yana Wall Street Journal isimli gazetede yayınlanan Dow Jones endeksleri 4 ayrı

grupta ABD'deki hisse senetleri fiyatlarının gelişmesini izler. Sınai şirketler ortalama, Ulaşım şirketleri ortalaması, Hizmet Şirketleri ortalaması, Birleşik Şirketler ortalaması. Endeksin 30 sanayi, 20 demiryolu, 15 hizmet şirketi hisse senedini izleyen bir yapısı vardır.

ABD'de 400'ü büyük, 500 şirketin hisse senedini kapsayan "Standart and Poor's" endeksi yanında 1500 hisse senedi fiyatını kapsayan NYSE, New York Borsası Endeksi, borsada işlem gören tüm hisse senetlerinin fiyatlarını kapsayan AMEX, Amerikan Hisse Senedi Borsası Fiyat Endeksi, önemli endekslerdir.

İngilizlerin ünlü "Financial Times" Gazetesi'nin "FT Endeksi" ile Japonların "Tokyo-Nikkei" Endeksleri de ünlü endekslerdir. Yabancı gazetelerde hergün dünya borsalarının endekslerindeki değişim toplu olarak verilmektedir.

Bunun iki nedeni vardır:

- Dünya borsalarındaki gelişmeler, birbirini etkilemektedir.
- Artık yatırımcılar sadece kendi ülkelerindeki borsalara değil, hangi borsa cazip ise oraya yatırım yapmaya başlamıştır.

SORU 41. Hisse Senedi gibi endeks de alınıp satılır mı?

Gazeteci Abdurrahman Yıldırım anlatır: "Fiyatların hızla tırmandığı 1990 Ocak'ı sonuna doğru her haliyle Anadolu'dan geldiği belli, orta yaşlı bir vatandaş, Borsa binasının kapısında ilk rastladığı komisyoncuya, "Bana Endeks al" diyor.

Komisyoncu ise, vatandaşın bu kadar bilinçsizce Borsa'ya gelmesine çok kızıyor. Epey süren bir tartışmadan sonra adamcağızı kovalamaya başlıyor. "Öğren de gel" diye arkasından bağıyor...

Halbuki Anadolu'dan gelenin öğreneceği bir şey yok. Anadolu insanı içgüdüğü ile neyin alınıp, neyin alınamayacağını biliyor ama... Türkiye'de istim geriden geliyor. Dışarıda "Borsa Endeksi alınıp satılabilir."

Dünyanın en ünlü Borsa Endeksi alım-satım piyasası ABD'deki Şikago Borsası'dır. (Chicago Mercantile Exchange - CME)

Dow Jones Endeksini hazırlayan kuruluş kendi endeksinin alım-satımında kullanılmasına izin vermediğinden Standart and Poor's, "NYSE Composite", "Value Line-VL Composite", "Tokyo Nikkei", "Financial Times- FT SE 100" endeksleri alınıp satılmaktadır.

Endeks alım satımını, belli bir vade ve bir "kontrat ile" yapılır. Vade içinde "kontrat da alınıp satılabilir."

Endeks alım-satımının "bir kumar olup olmadığı" uzun süre tartışılmıştır. Satın alınanın şekline göre, oyunun kumar yanının ve riskin ağırlığı artıp azalmaktadır.

Türkiye'de henüz endeks alınıp satılmadığından bu sistemin işleyişi ile ilgili daha geniş bilgi vermekte yarar yoktur.

SORU 42. Borsa Endeksi ile Hisse Senedi fiyatındaki değişim neden karşılaştırılır?

Hisse Senedi grafiğindeki inişler çıkışlar tek başına gerçeği yansıtmayabilir.

Mutlaka bir iniş ve çıkışların Borsa Endeksinin iniş çıkışlarıyla karşılaştırılması gerekir.

Eğer genel eğilim bakımından iki grafiğın çizgileri aynı günlerde benzer iniş çıkışlar gösteriyor ise, o Hisse Senedinin fiyatının Borsa'daki genel fiyat gelişimine uyduğu anlaşılır.

Tersine iki çizgi arasında fark var ise, o Hisse Senedi'nin fiyatı çok özel bir değişim gösteriyor demektir.

Özellikle bu durumda Hisse Senedi için özel grafik çizip fiyat hareketini izlemekte yarar vardır.

VI. BÖLÜM

HİSSE SENEDİ NEDİR?

SORU 43. Menkul Kıymet ne demek?

Hisse Senedi bir "Menkul Kıymet"dir. İstanbul Borsası'nın gerçek ünvanı "İstanbul Menkul Kıymetler Borsası"dır. Acaba "Menkul Kıymet" ne demektir?

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre "Menkul Kıymetler" şunlardır:

- Hisse senetleri ve geçici ilmlühaberleri
- Tahvil
- İntifa senedi
- Kar ve zarar ortaklığı belgeleri
- Hazine bonoları, devlet ve diğer kamu kuruluşlarının tahvil ve bonoları- Tertip halinde çıkarılan ve 2 yıl veya daha uzun süreli ipotekli borç ve irat senetleri "Menkul Kıymetlerin" özellikleri ise şöyle sıralanmaktadır:

1. Hukuken kıymetli evrak niteliğindedir.
2. Standart ve yuvarlak meblağlı, misli nitelikte, belli şekil şartlarını haiz kıymetlerdir.
3. Çok sayıda ihraç edip halka arz edilen kitle senetleridir.
4. Az veya çok devamlılık arz eder, alacak ya da ortaklık haklarını temsil ederler.
5. Periyodluk (dönemsel) gelir sağlar.
6. Herbirinin bir itibari (nominal-üzerinde yazılı) değeri, bir de piyasada arz talebin oluşturduğu piyasa değeri vardır. Tahviller, ihraç eden tüzel kişi tarafından vade sonunda nominal değer üzerinden ödendikleri için piyasa değerleri genellikle nominal değer in fazla altında veya üstünde oluşmaz.
7. Menkul Kıymetler nama ve hamiline yazılı

olabilirler. Hamiline yazılı kıymetler para gibidir, kimin elindeyse onun malı sayılır, sadece teslimle sahip değiştirir. Nama yazılı kıymetlerde ise ciro hanesi vardır, buraya ciro işlemi kaydedilir.

SORU 44. Hisse Senedi nedir?

Borsa'da sadece Anonim şirketler'in hisse senetleri satılır. Anonim şirketler Türk Ticaret Kanunu'na göre kurulur. Türk Ticaret Kanunu'na göre her Anonim şirketin bir Statüsü Ana Sözleşmesi bulunur. Bu Statü-Ana Sözleşme Ticaret Bakanlığı'nca onaylanıp, gazetede ilan edilir. Sonra da Anonim şirket tarafından çoğaltılıp (bastırılıp) isteyene dağıtılır.

Satütü - Ana Sözleşme'de Anonim şirketin sermayesi, bu sermayenin kaç paya bölündüğü, her bir payın (Hissenin) kaç liralık sermayeyi temsil ettiği yazılıdır.

Ticaret Kanunumuza göre bir hisse senedinin kıymeti 500 liradan aşağı olamaz. Genellikle günümüzde bir hisse senedi 1.000 TL veya 10.000 TL değer ile çıkarılmaktadır.

Hisse senedi "Kıymetli Evrak" niteliği taşır. Devredildiğinde ona bağlı bütün haklar da devredilmiş olur. Hisse senedine bağlı haklar onsuz devredilemez.

Hisse senedi hukuki deyimi ile "Tedavül Kaabiliyeti" (alınıp-satılma niteiği) olan bir belgedir. Bu nedenle alınıp-satılması doğaldır. kanunda belirlenen şekilde, kanunda belirtilen bilgileri içerecek düzenlenmesi gerekir.

Kanuna göre bir Hisse Senedinde en az şu bilgiler bulunur:

- Şirketin unvanı,
 - Ticaret sicili numarası ve tescil tarihi,
 - Kayıtlı esas sermaye,
 - Hisse senedinin nev'i (nama-hamiline, adı-kurucusu vs),
 - Hisse senedinin itibari (nominal) değeri.
 - Nama yazılı hisse senetlerinde hisse senedinin adı, soyadı ve ikametgahı,
 - Yetkili iki imza,
- Zorunlu olmakla beraber, hisse senetlerine, esas sermayenin kaç hisseye bölünmüş olduğu, şirketin kuruluşuna izin veren Ticaret Mahkemesi Kararı ve Ticaret Bakanlığı'nın şirket ana sözleşmesini tasdikinin tarih ve numaraları, hisse senetlerinin tertip ve grupları gibi hususlar da yazılmaktadır.

SORU 45. Hisse Senedi sahibine ne haklar sağlar?

Hisse Senedi sahibine, bir Anonim Şirketin varlığına belli bir pay oranında ortak olma imkanı veren, hukuken ortaklığı belirleyen bir belgedir. Bu belgeyi ellerinde bulunduranlar Anonim Şirkete ortaklık sıfatını kazanmış olurlar. Ortak olarak Anonim Şirketin kârına, zararına iştirak ederler.

Hisse Senedi sahibine şu hakları sağlar:

- Şirket kârından pay alma hakkı
- Şirketin yönetimine katılma ve oy kullanma hakkı
- Rüçhan hakkı
- Tasfiyeden pay alma hakkı
- Şirketin faaliyetleri hakkında bilgi alma hakkı.

SORU 46. İlmühaber-Geçici Hisse Senedi ne demektir?

(1) Kuruluş İlmühaberi

Anonim Şirketler kurulur kurulmaz ortaklarına hemen hisse senedi bastırıp dağıtamaz.

Anonim Şirketin hisse senedi bastırabilmesi için, kuruluş formalitelerinin tamamlanması, kuruluş sermayesinin tamamının ödenmiş olması gerekir. Kuruluş döneminde Anonim Şirketlere ortak olmak isteyenler, satın almak istedikleri Hisse Senedi bedellerinin bir bölümünü (genellikle yüzde 25'ini) öder. Kalan bölümleri Yönetim Kurulu'nun tesbit edeceği tarihlerde taksitler (Apeller) halinde ödeyeceklerini belirten birer taahhütname imzalarlar.

Taahhüt ettikleri Hisse Senedi bedelinin tamamı ödeninceye kadar ortaklara "Geçici Hisse Senedi-İlmühaber" verilir. Halk arasında buna "Muvakkat İlmühaber" denilmektedir.

İlmühaber-Geçici Hisse Senedi nama-ada yazılıdır. Nama-ada yazılı Hisse Senedi gibi alınıp-satılabilir. Ancak, İlmühaber'i devreden devir ile taahhüdünden kurtulamaz. Devir alan bütün taksitleri (Apelleri) ödeyinceye kadar devreden de sorumluluğu devam eder. Bütün taksitler - Apeller ödendikten sonra İlmühaber- Geçici Hisse Senedi, tamamı ödenmiş Hisse Senetleri (normal Hisse Senetleri) ile değiştirilir.

(2) Sermaye Artırımı İlmühaberi

Sermaye artırımlarında, ortaklar Hisse Senedi

bedelini bir defada ödeseler bile yeni Hisse Senetleri bastırıncaya kadar kendilerine İlmühaber-Geçici Hisse Senedi verilir.

Sermaye artırımlarında aynen kuruluşda olduğu gibi paylarının taksit-Apel ödemeleri ile tahsiline karar verilebilir. Bu durumda da İlmühaber sahibinden bir taahhütname imzalamaları istenir. Kuruluş İlmühaberlerindeki benzer biçimde taahhüdünün tamamı ödeninceye kadar sorumlulukları devam eder. İlmühaberler-Geçici Hisse Senetleri değişik miktardaki Hisse Senetleri için tek bir kağıt parçası-belge olarak verildiğinden alınıp satılması güçtür. Fakat alınıp-satılır. Borsada diğer Hisse Senetleri gibi işlem görür.

SORU 47. Apel ne demektir?

Anonim şirket kurulurken veya sermayesinin artırımına karar verildiğinde, kuruluş sermayesinin veya sermayenin artan kısmının tamamının hemen ödenmesi zorunlu değildir. En az yüzde 25'lik kısmı hemen ödenme şartı ile kalan kısmın ihtiyaca göre, Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği oranlarda ve zamanlarda ortaklardan istenmesi mümkündür.

Anonim Şirketin sermayesinin bölümler halinde ödenmesi halinde ortakların ödeyecekleri her bölüm (taksit) Apel olarak adlandırılır. Birinci Apel ödemesi, İkinci Apel ödemesi, Son Apel ödemesi gibi.

Yönetim Kurulu'nun yapacağı çağrıya da "Apel" (Apel kelimesinin İngilizce ve Fransızca anlamı çağrı demektir) denir. Ortakların Çağrıya uymaları, Apel taahhütlerini yerine getirmeleri zorunludur. Aksi halde ortaklık haklarını kaybedebilirler. Belli sorumlu-

luklar altına girebilirler.

SORU 48. Hisse Senedi sahibine nasıl sorumluluklar yükler?

Bedeli tamamen ödenmiş bir hisse senedini elinde bulunduran kişinin hiçbir sorumluluğu, hiçbir yükümlülüğü yoktur. Tek riski Anonim Şirketin/iflası halinde, Hisse Senedi'ni satın almak için ödediği paranın kısmen veya tamamen yok olmasıdır.

Anonim Şirketler kurulurken veya sermaye artırırken eğer herhangi bir kişi belli sayıda Hisse Senedi satın almak ve bu Hisse Senetlerinin hiçbirini için belli miktar para ödemek üzere bir "taahhütname imza eder" ise, bu taahhüdünü yerine getirmek zorundadır. Bu tip taahhütler açık-sınırlı taahhütlerdir.

Örneğin: "Nominal (Hisse Senedi üzerinde yazılı) değeri 1.000 TL'dan 10 adet Hisse Senedi satın almayı taahhüt ediyorum. Yüzde 25 ini ödüyorum. Kalan miktarı Yönetim Kurulu'nun talep ettiği tarihlerde ödeyeceğim" şeklinde bir taahhünamedir.

Bu tip "taahhütname" imzalayan Hisse Senedi sahiplerinin sorumluluğunun sınırı, genellikle satın almayı taahhüt ettikleri ve bedelini tam olarak ödemedikleri hisse senetlerinin nominal (üzerlerinde yazılı) değerleri toplamını aşamaz.

Anonim Şirketler, bu tip taahhütname imzalamış Hisse Senedi sahiplerinden borçlarını zamanında ödeme-yenlerden "Gecikme Faizi" talep edebilir. Bunları ortaklıktan çıkarabilir. Gecikme faizini veya cezai şartları daha önce yaptıkları kısmı ödemediği düşebilir. Sermayenin tamamı ödenmiş bir Anonim Şirket ifla eder veya tasfiyeye tabi tutulur ise, hisse senedi sahiplerinden taahhütlerinin henüz ödenmeyen kısmı talep edilebilir.

Bu anlatılanlar konuya yabancı olanların aklını karıştırmaz. Borsa'da alınıp satılan, ortalıkta dolaşan Hisse Senetleri'nin hele hele "Hamiline Yazılı" hisse senetlerinin tamamını mutlaka ödenmiştir.

SORU 49. Kaç Çeşit H. Senedi Var?

Anonim Şirketler'in Hisse Senetleri alım-satım gücüne, şirket yönetimine ve karına iştirak gücüne ve sermayeyi temsil gücüne göre türlere ayrılır.

Genelde 2 tür Hisse Senedi sözkonusudur:

1) **Hisse Senedi:** Usulüne uygun biçimde basılı kağıttır.

Tamamı ödenmiş ortaklık payını temsil eder.

2) **İlmühaber - Geçici Hisse Senedi:** Basılı olmayan, geçici bir belgedir.

a) Ortak, Hisse Senedi bedelinin tamamını ödemediği için, sadece ödediği bedeli göstermek üzere tanzim edilir.

b) Veya ortak, Hisse Senedi bedelinin tamamını ödemediği halde, hisse Senetlerinin usulüne uygun biçimde basılıp dağıtımını tamamlanmadığından geçici bir belge olarak tanzim edilir.

SORU 50. Hamiline ve Nama-Ada Yazılı Hisse Senedi nedir?

Hamiline Hisse Senedi, üzerinde kime ait olduğu yazılı olmayan Hisse Senedi'dir. Kimin eline geçer ise, sahibi odur.

Nama Yazılı Hisse Senedi'nin üzerinde sahibinin ismi yazılıdır. Sadece o kadarla kalmaz, Anonim Şirket'in merkezinde tutulan bir Pay Defteri'ne sahibinin ismi, adresi yazılır. Başkasına devir ancak Pay Defteri'ne kayıt ile hüküm ifade eder.

Anonim Şirketlerin ana sözleşmelerinde Hisse Senetlerinin Hamiline mi, yoksa Nama-Ada mı yazılı olacağı veya ne kadarının hamiline, ne kadarının Nama-Ada yazılacağı belirtilir. Ana sözleşme ile, Pay Defteri'ne kayıt edilmeden Nama Yazılı hisse senetlerinin devrine imkan verilebilir.

Bu imkan var ise, Nama Yazılı Hisse Senedi üzerinde ismi bulunan Hisse Senedi'nin son sahibi, "Açık Ciro" denilen şekilde Hisse Senedi'nin arkasını imzalar. Açık Ciro işleminden sonra bu gibi Hisse Senetleri Borsa'da Hamiline Yazılı Hisse Senetleri gibi işlem görür.

(Kanundan gelen zorunlulukla Bankaların ve Sigorta Şirketlerini Hisse Senetleri Nama Yazılıdır. Halbuki bunlar Borsa'da işlem görmektedir. Bu işleme imkan vermek için bu hisse senetlerinin arkalarını son sahipleri Açık Ciro denilen şekilde imza ederler.)

SORU 51. Adi ve İmtiyazlı Hisse Senedi Nedir?

Anonim Şirketlerin ana sözleşmelerinde aksine kayıt yok ise, Hisse Senetleri sahiplerine eşit oy hakkı, eşit oranda kardan yararlanma Hakkı sağlar. Bunlara "Adi Hisse Senetleri" denir.

"İmtiyazlı Hisse Senetleri" ise, şirketlerin ana sözleşmeleri ile hisse senetlerinin iki veya daha fazla gruba ayrılması ve Adi Hisse Senetleri yanında ayrıcalıklı haklara sahip hisse senedi gurupları yaratılmasıyla ortaya çıkar.

Örneğin şirketin kuruluşunda, kurcuların sahip oldukları hisse senetlerine ana sözleşme ile kar bölüşümünde imtiyaz verilebilir. Oylamalarda birden çok oy kullanma hakkı tanınabilir.

SORU 52. Kurucu H.Senedi Nedir?

Anonim Şirketlerin kuruluşunda emekleri geçenlere, belli bir ortaklık payını temsil etmeyen, yönetime katılma hakkı (oy hakkı) vermeyen, sadece her yıl dağıtılan kardan belli bir pay alma hakkı veren "Kurucu Hisse Senedi" verilebilir.

Bedelsiz olarak verilen Kurucu Hisse Senetleri kurucuların adlarına yazılı olarak ihraç edilir.

53. İntifa Hisse Senedi nedir?

Anonim Şirketlerin kuruluşundan sonraki dönemlerde, Genel Kurul Kararı ile şirkete yararı dokunan kişilere "İntifa Hisse Senedi" verilebilir. İntifa Hisse Senetleri "Kurucu Hisse Senetleri"ne benzer. Ortaklık payını temsil etmez. Yönetime iştirak (oy) hakkı vermez. Bedelsiz dağıtılır. Sahibi sadece kar dağıtımında belli bir pay alır.

(Türk Ticaret Kanunumuz, "İmtiyazlı Hisse Senetlerine" kardan pay ayrılmayı belli kaidelere bağlamıştır. Halka Açık Şirketlerde kardan ortakları yüzde 50 oranında birinci kar payı ayrılmadan bu senetlere özel temettü ödgenemez. Özel temettü miktarı kalan karın onda birini geçemez.)

SORU 54. Hisse Senedi'nin değeri nedir? Fiyatı nedir?

Değer ile fiyat farklı şeylerdir: Değer, hisse senedinin farklı açılardan farklı ölçülerle belirlenen "kıymeti"dir.

(1) **Nominal Değer:** Hisse Senedi'nin ihraç edilirken (bastırılırken) üzerinde yazılı olan değer (rakam)dır. Türkiye'de her hisse senedinin üzerinde (1 hisse en az 500 TL. olmak üzere) o kağıdın kaç hisseyi temsil ettiği ve kaç lira değerle çıkarıldığı yazılıdır.

(2) İhraç Değeri: Bazı Anonim Şirketler, Hisse Senetlerini ihraç ederken (ilk defa satarken) Nominal Değer'den (Hisse Senedi'nin üzerinde yazılı rakam ile) değil, bunun üzerinde bir fiyatla satabilirler. Örneğin 1.000 TL'lık Hisse Senetlerini 1.500 TL'dan halka arz edebilirler. İşte bu yüksek değerlendirmeye "İhraç Değeri" denir. (Bu durumda Nominal Değer ile İhraç Değeri arasındaki fark Anonim Şirketin kasasına kar olarak girer.)

(3) Defter Değeri: Hisse Senetleri'ni kurumlar alıp satarlarken, kanuni defterlerinde bu işlemi alım-satım fiyatından muhasebeleştirirler. İşte bu işleme konu fiyata "Defter Değeri" denir. Hakiki şahıslar (kişiler) için böyle bir zorunluluk ve defter kayıdı sözkonusu olmadığı halde, onların da alım-satım fiyatından "Defter Değeri" diye sözettikleri görülür.

(4) Piyasa Değeri: Borsa'da Hisse Senetlerinin fiyatları devamlı değişim gösterir. Fakat kısa zaman sürelerinde, örneğin bir ay içinde veya bir hafta içinde, her Hisse Senedinin fiyatındaki gelişme eğilimi dikkate alınarak ortalama bir Piyasa Değeri'nden sözedilebilir. Piyasa Değeri, kısa süredeki fiyat hareketlerine göre o Hisse Senedi'nin alınıp-satılması mümkün olabilecek rakamı ifade eder.

SORU 55. Kupur Nedir?

"Hisse Senedi" deyimi genellikle bir pay için kullanılır. Hisse Senedi olarak tanınan "Basılı Kağıt"ların her birinin tek bir payı temsil ettiği bilinir.

Fakat pay sahiplerine kolaylık sağlamak için birden fazla payı temsil eden Hisse Senetleri ihraç edilebilir.

Her "Basılı Kağıt" üzerinde kaç adet payı, kaç adet hisseyi temsil ettiği yazılıdır. 1-5-10-100-1000 Hisse gi-

bi. Birden fazla payı temsil eden Basılı Kağıtlara “kupu-ru büyük” Hisse Senetleri denir.

Büyük kupurler, sahiplerine saklama kolaylığı, işlem kolaylığı verir. Ancak ülkemizde Hisse Senedi alım satımlarında talebin küçük miktarda ve dağınık olması nedeniyle büyük kupurler zor alıcı bulabilmektedir.Öbüyük kupurlu pay sahipleri Hisse Senetlerini satmakta zorlukla karşılaşmakta ve bu Hisse Senetleri borsadaki fiyatın yüzde 10 dolayında daha düşük fiyat-tan satılabilmektedir.

(Bugün için Borsa’da en az alım-satım miktarı 200 Hisse Senedi olduğuna göre, 100 veya 200 paylık Basılı Kağıtlar, normal kupurlar olarak kabul edilebilir.)

SORU 56. Kupon ne demektir?

Her hisse senedinin üzerinde 2 tür kupon bulunur.

- (1) Temettü (Kar payı dağıtımı) Kuponu,
- (2) Rüçhan hakkı kullanımı veya Bedelsiz Hisse dağı-tımında kullanılan kuponlar.

Bu kuponların hepsi numaralıdır.

Bazı Hisse Senetlerinde Temettü kuponlarının üze-rinde sıra ile (1990-1991-1992 gibi) yıllar yazılmıştır. Her faaliyet dönemi sonunda Genel Kurul kar dağıtım-na karar verdiğinde, Hisse Senedi sahipleri bu kupon-ları keserek, temettü (kar payı) tahsil ederler. Kupon-lar “hamiline” yazılıdır. Açık anlatımıyla temettü kupo-nu kimin elinde ise, karşılığını o tahsil eder.

SORU 57. Kuponsuz-kuponu kesilmiş hisse senedi nedir?

Anonim şirketler her hesap dönemi sonunda eğer

kar etmişler ise, bu karın ne kadarının, Hisse Senedi başına ne miktarda ve hangi tarihte dağıtılacağına Genel Kurul karar verir. Temettü dağıtımının başladığı günden itibaren Hisse Senetleri kuponsuz-kuponu kesilmiş olarak alınıp satılır. Borsa değeri buna göre belirlenir.

Eğer kupon bedelleri ödenmeye başlamadan kuponlar kesilerek Hisse Senedi alım-satım konusu olur ise, kıymeti Hisse Senedi'nin Borsa'daki fiyatından, kupon bedeli kadar iner.

Bu nedenle, Hisse Senedi alım satımlarında, kuponların tam olup olmadığını tetkik etmek zorunludur.

SORU 58. Hisse Senedini zayi eden-kayıp eden ne yapabilir?

Hamiline yazılı Hisse Senetleri kimin elinde ise onun malı sayılır. Bu nedenle bir Hisse Senedi kayıp edilmiş ise, yanmış ise, çalınmış ise, yanlışlıkla başkasının eline geçmiş ise genellikle yapılacak birşey yoktur. Hırsızlık halinde, durumun Mahkeme tarafından tesbiti ve Hisse Senedinin bulunması şartı ile malikine iade edileceği tabiidir.

SORU 59. Hisse Senedi zamanla geçersiz hale gelir mi?

Bir Hisse Senedi, satın alındıktan sonra bir köşede unutulsa, aradan beş yıl, on yıl, otuz yıl geçse, değerini yitirir mi? Geçersiz hale gelir mi?

Hisse Senedi bir mülkiyeti belgeler. Vade taşımaz. Bu nedenle zaman aşımı yoktur.

Ancak, Hisse Senedi'nin ait olduğu Anonim Ŗirket tasfiye olmuş ise, o zaman tasfiye tarihinden itibaren 10 yıllık zaman aşını söz konusudur.

SORU 60. Kuponlarda zaman aşını süresi ne kadardır?

Hisse Senetlerinin temettü kuponları, temettü dağıtımı tarihinden itibaren 5 yıllı zaman aşımına tabidir.

Açık anlatımıyla Hisse Senedi sahibi kuponlarını kesmemiş veya kesip de tahsil etmemiş ise, 5 yıl sonra temettü isteme hakkını kaybeder.

SORU 61. Rüçhan Hakkı kullanımında zaman aşını ne kadardır?

Anonim Ŗirketler sermaye artırımlarında, eski ortakların, özel fiyat ile (ya nominal değerden ya da Borsa fiyatından daha düşük bir fiyat ile) artan sermayeden pay sahibi olabilme imkanlarını bir süre ile tahdit eder.

Rüçhan Hakkı kullanımında son başvuru tarihini ilan eder.

Bu tarihten sonra ortakların Rüçhan Hakkı kullanma hakları düşer. Sona erer.

SORU 62. Bedelsiz Hisse Senedi dağıtımında zaman aşını var mıdır?

Eğer Hisse Senedi sahiplerine Ŗirket "Bedelsiz Hisse" dağıtımına karar vermiş ise, bu bedelsiz hisse, daha önce mevcut bir Hisse Senedine bağlı bir hak olarak ortaya çıkmış olduğundan, zaman aşını yoktur.

Bedelsiz Hisse senedi hakkı kullanılmamış Hisse Senetleri Ŗirketlere ibraz edildiğinde, aradan ne kadar zaman geçmiş

olursa olsun, şirket, o Hisse Senedi'nin payına düşen Bedelsiz Hisse'yi Hisse Senedi'nin son sahibine vermek zorundadır.

SORU 63. Bir köşede unutulmuş Hisse Senedi'nin sahibi ne kaybeder?

Bir Hisse Senedi'nin bir köşede yıllarca unutulduğunu varsayalım. Bunu bulan acaba ne kaybetmiştir? Hangi hakları saklıdır?

- Zamanla Hisse Senedi'nin hukuki değeri gücü kayıp olmaz.

- Bu Hisse Senedi'ne bağlı olarak şirketçe dağıtımına karar verilen Bedelsiz Hisse senetlerinin tamamının şirketten isteme hakkı kayıp olmaz.

- Dağıtım kararının üzerinden beş yılı geçmiş temettü hakları zaman aşımına uğramıştır. Ancak beş yıldan yeni temettü hakları istenebilir.

- Süresi içinde kullanılmayan tüm Rüçhan Hakları kayıp edilmiştir.

SORU 64. Hisse Senedi sahipleri ne kadar vergi öder?

Hisse senedi sahibi hiçbir şekilde vergi ödemez. Hisse Senedi alım-satımları vergiye tabi değildir.

Hisse Senetleri sahiplerinin tahsil ettikleri kâr payları için herhangi bir vergi yükümlülükleri yoktur.

Hisse Senetleri sahiplerine dağıtılan kar paylarının vergileri Anonim Şirketler tarafından kesilip ödemeler net olarak yapılır.

(Bu vergi istisnası hakiki şahıslar-kişiler için sözkonusudur. Kurumlar da alım satım karlarının vergilendirilmesi ile ilgili farklı vergi uygulamaları vardır.)

V. BÖLÜM

İYİ HİSSE SENEDİ NASIL SEÇİLİR?

SORU 65. İyi Hisse Senedi nasıl seçilir?

Kavun alırken dibine bakılır. Dibi koklanır. Karpuz alırken kütürdeyip kütürdemediği kontrol edilir. İyi Hisse Senedi nasıl seçilir?

Bunun da belli ölçüleri vardır. Bu ölçüler "teknik" bilgi isteyen, tecrübe isteyen ölçülerdir. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, bu ölçüleri kullanmayı bilen tecrübe sahibi kişiler "mutla-ka" en iyi seçimi yapar denilemez. Yanılma payı her zaman vardır.....

SORU 66. Satın alınacak Hisse Senedi nasıl seçilir?

Hisse Senedi satın alırken, hangi Ononim Şirketin Hisse Senedini alalım sorusundan önce Nasıl Bir Hisse Senedi alalım? sorusuna cevap vermek gerekir.

Borsa'da genel çizgileriyle 4 çeşit Hisse Senedi vardır:

1- Yeni Kağıtlar: Sadece halka arz edilen yeni Hisse Senetlerinin alımı yapılır. Bunlar bekletilir. Kar eğilimi var ise elde tutulur. Kar eğilimi yoksa elden çıkarılır.

2- Ucuz Kağıtlar: Bunlar nominal değeri dolayında ve hatta altında satılan Hisse Senetleridir.

Az para ile çok sayıda Hisse Senedi satın alınabilir. Nominal değere yakın fiyatla alındığından büyük risk vermez. Fakat ileride bir patlama olduğunda büyük kazanç şansı sağlayabilir.

3- Oynak Kağıtlar

Bunlar kısa sürede Borsa'da fiyatları iniş-çıkış yapan Hisse Senetleri'dir. Borsa'yı iyi izleyenlere kısa sürede büyük kazanç sağlayabilirler. Fakat kaybeden de büyük kaybeder.

4- Ağır Kağıtlar: Ekonominin eski ve güçlü kuruluşlarına ait Hisse Senetleri'nin fiyatları Borsa'da nominal değerın çok üzerinde bir yere oturmuştur. Bu kuruluşlara ait Hisse Senetlerinde spekülasyon iniş çıkışlar ender görülür. Bunları satın alanlar güven saikiyle hareket eder. Uzun sürede güven içinde sağlayacakları verimi düşünür.

SORU 67. Hisse Başına Verim Nedir?

Hisse Başına Verim, bir Hisse Senedi'nin sahibine belli bir dönemde sağladığı ne verimi (net kazancı) gösterir.

Belli dönem tanımı değişir:

- Oniki aylık verim denildiğinde, Hisse Senedinin satın alış tarihinden itibaren geçen 12 aylık dönemdeki verimden sözedilmiş olur.

- Bir aylık verim genellikle belli bir ayın 1'i ile 30/31'i arasındaki tarihlerdeki verimi,

- Bir yıllık verim, belli bir yılın 1 Ocak'ından 31 Aralık'ına kadarki dönemdeki verimi gösterir.

Klasik anlatımda Hisse senedi verimi iki şeyden kaynaklanır:

- 1- Şirketin faaliyeti nedeniyle bir yılda dağıttığı kar payı,
- 2- Şirketin dönem başındaki Borsa Fiyatı ile, dönem sonundaki fiyatı arasındaki fark. (Kazanç veya kayıp.)

Türkiye'de Hisse Senedi verimi bu klasik nedenler dışında en çok iki şey etkiler:

- Bedelsiz Hisse Senedi dağıtımı.
- Sermaye artırımında Rüçhan Hakkı kullanımı.

Soru 68. H. Senedi Nasıl Değerlendirilir?

1- Fiyat/Kazanç Oranı: Her ülkenin şartlarına göre ortaya çıkmış, ortalama oranlarla, her Hisse Senedine ait oranın karşılaştırılması şeklinde bir değerlendirmeye imkan verir.

Acaba bir Anonim Şirketin temettü olarak dağıttığı 1 TL'lık temettü (kar payı)na kaç Hisse Senedi'ne bağlanan para nedir?

Bir örnek verelim: 1 Hisse Senedinin Borsa'daki fiyatı 3.000 TL'dir. Bu Hisse Senedi sahiplerine geçen yıl 300 TL. temettü (kar payı) ödenmiştir. Şimdi hesabımızı yapalım:

$$3.000 : 300 = 10$$

Demek ki, bu Hisse Senedine Fiyat/Kazanç oranı 10'dur.

Temettü 300 TL. yerine 600 TL. olsa idi, oran 5'e düşecek, 300 TL. yerine 150 TL. olsa 20'ye çıkacaktı. Demek ki, bu oranın düşük olması karlılık-verimi ifade etmektedir.

Türkiye'de 1990 yılında ortalama Fiyat/Kazanç oranı 22 dolayında, Dünya'da 17 dolayındadır. Elinizdeki Hisse Senedi için bu hesaplamayı yapıp, ortalama 22 rakamı ile karşılaştırıp, Hisse Senedinizin ortalamaya göre yerini belirleyebilirsiniz.

$$\text{Fiyat/Kazanç Oranı} = \text{Hisse Senedinin Fiyatı} : \text{Hisse Başına Dağıtım Temettü}$$

2- Yatırımın (Aktifin) Verimliliği: Bir şirketin faaliyetlerine tahsis ettiği paraya (yatırımlarına) karşılık ne kadar kazanç sağladığını gösteren orana Yatırımın (Aktifin) Verimliliği denir. Bu şöyle hesaplanır:

$$\text{Aktifin Verimliliği \%} = \frac{\text{Vergiden Sonra Net Kar} \times 100}{\text{Aktif Toplamı}}$$

3- Özkaynak Verimliliği: Bir şirketin yatırımları (Aktifi) sadece özkaynakdan finanse edilmez. Şirket belli ölçüde borçla-

narak yatırım yapar. Aktifin verimliliği (öz kaynak + borçlanma yoluyla bulunan imkanların) verimini gösterir. Acaba sadece öz kaynak ne verim sağlamıştır? Bu da şöyle hesaplanır:

$$\text{Özkaynak Verimliliği (\%)} = \text{Vergidon Soera Net Kâr} \times 100 : \text{Özkaynak}$$

4- Özkaynak: Özkaynak (özsermaye), şirketin belli bir dönemde aşağıdaki kalemlerinin toplamını ifade eder.

1. Ödenmiş sermaye
2. Dönem Karı
3. İhtiyat akçeleri
4. Yeniden Değerlendirme Fonu

5- Özkaynak Oranı: Şirket toplam varlığını acaba nasıl edinmiş? Ne kadar özkaynak mevcut? Ne kadar borçlanılmış? Borçlanmanın toplam varlık içindeki payı ne?

Bu da şöyle hesaplanır:

$$\text{Özkaynak Oranı (\%)} = \text{Özkaynak} \times 100 : \text{Aktif Toplamı}$$

6- Temettü Oranı: (Dağıtılan temettünün ödenmiş sermayeye oranı) Bir şirketin, yıl sonunda, ödenmiş sermaye rakamının yüzde ne kadarı büyüklüğünde temettü dağıttığını gösteren orana "Temettü Oranı" denir. Örneğin bir şirketin ödenmiş sermayesi 3 milyar lira iken bu şirket 1.5 milyar TL temettü dağıtıyor ise:

$$1.5 : 3.0 = \% 50$$

Temettü Oranı % 50 demektir.

$$\text{Temettü Oranı (\%)} = \text{Temettü} \times 100 : \text{Ödenmiş Sermaye}$$

7- Hisse Başına Kazanç: Şirketin açıklanan kar rakamının büyüklüğü yanlış değerlendirmelere neden olabilir. Önemli olan "Dağıtımına Karar Verilen Net Kar" rakamının toplam hisse senedi sayısına bölünmesidir.

Böylece Hisse Senedi Başına Kazanç ortaya çıkar.

$$\text{Hisse Senedi Başına Net Kazanç} = \text{Net Kar} : \text{Toplam Hisse Senedi Sayısı}$$

8- Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı: Anonim şirketlerin bilançoları incelenerek bilançoda yer alan “Özvarlık” rakamı “Ödenmiş Sermaye” rakamına bölünür. Böylece defter (muhasabe) kayıtlarında 1000 TL. ödenmiş sermayenin karşılığı kaç liralık Özkaynak bulunduğu tesbit edilmiş olur.

Sonra bu şirketin Borsada 1000 TL. nominal değerdeki Hisse Senedinin satış fiyatının ne olduğu öğrenilir. Önceki rakam bu rakama bölününce Piyasa Değeri / Defter Değeri oranı ortaya çıkar. Bu oran Türkiye’de ortalama 4-5 dolayındadır. Dünya ortalaması 2.15’dir. Demek ki Türkiye’de Hisse Senetleri Borsada Defter (muhasabe) Değerlerinin 4-5 katına alınıp, satılabilmektedir.

Piyasa Değ. / Defter Değ. = Borsa Fiyatı : Özkaynak Top./Ödenmiş Sermaye

9- Hisse Senedinin piyasa devir sürati: Bir Hisse Senedinin Borsada alınıp satılabilirliği çok önemlidir. İstedığınız zaman satabilir misiniz? Bu soruyu devamlı olarak kendi kendinize sorun. Bazı Hisse Senetleri belli dönemlerde “moda” olur. İlgi görür. Sonra, düşük fiyattan satmaya razı olsanız bile alıcı bulamazsınız. Piyasada her zaman işlem gören Hisse Senetleri “makbul” senetlerdir.

H. Sen. Devir Sürati(%) = 1 Yılda Borsada Alınıp Satılan H. Sayısı x 100 : Yıl Sonundaki Top. H. Sayısı

SORU 69. Bilançosuna bakıp şirketin durumu nasıl değerlendirilir?

Hisse Senedi satın almadan ve aldıktan sonra bu Hisse Senedini çıkaran şirketin bilançolarının izlenmesi, Hisse Senetlerini alım-satım veya saklama kararlarının sağlıklı oluşmasını sağlar. Fakat bu iş biraz teknik ister. Burada kaba hatları ile anlatılacaktır. Fakat herkesin bunu yapabilmesi zordur.

Bir fikir sahibi olmak için kaba hatları ve basit anlatımla bilançoya bakıp, şirketi değerlendirmenin yollarını özetleyelim:

(1) Finansal Yapı: Şirketin kaynaklarının ne kadarının borç-

lanarak bulunduğunu ortaya koyar. Acaba şirketin özkaynakları borçlarını karşılıyor mu? Yoksa şirket özkaynaklarının çok çok üzerinde mi borçlanmış. Bu oran onu gösterir:

Finansal Yapı = Borçlar Toplamı : Özkaynaklar

Eğer bu oran 2'den yüksek ise, şirket özvarlığının 2 mislin-den fazla borçlanmış demektir. Normal olarak bu oranın 2'den düşük olması gerekir.

(2) Cari Oran - Şirketin parasal gücünü, borç ödeme yeteneğini gösterir. Acaba şirketin "likidite" durumu nedir. İcap ettiğinde şirket varlıklarının ne kadarlık bölümünü hemen paraya çevirebilir. Bu oran onu gösterir:

Cari Oran = Dönen Varlıklar (Cari Aktif) : Kısa Vadeli Borçlar

Cari Oran 1'den büyük olmalıdır. Eğer Cari Oran 1'den küçük çıkar ise, demek ki, şirket 1 yıl içinde vadesi gelecek borçları o yıl içinde elde edilecek para ile ödeyemeyecek durumdadır.

(Cari Aktif veya Dönen Varlıklar diye adlandırılan rakam, bilançoda görülen "kaza + alacaklar + stoklar" kalemlerinin toplamı ile bulunur.

SORU 70. Amortisman nedir? Karlılığı nasıl etkiler?

Amortisman bina, makine ve teçhizat ile nakil araçlarının, donanımın eskime payı olarak her yıl hesaben ayrılan fondur. (Hesaben diyoruz çünkü amortisman değeri kadar nakdi bir varlık herhangi bir yerde biriktirilmez.)

Günümüzde Türk Vergi Kanunları, Anonim Şirketlerin yeni makine ve teçhizat yatırımlarını teşvik etmek için, üretim araçlarının şirket defterine kaydolduğu yıl % 50 oranında (maliyet-

lerinin yarısı değerinde) amortismanına, (bu miktar parayı, o yılın kar rakamından indirmeye, karın bu indirilen kadar kısmından vergi ödenmemesine) izin vermektedir.

Bina, makine, ulaşım araçları, büro malzemesinde, toplam maliyet bedelinin her yıl en çok ne oranında amortisman ayrılabilceğini Maliye Bakanlığı belirlemiştir.

Şirket yönetimi, eğer o yıl (kanunun verdiği imkanları kullanarak) az vergi vermek ister, ortaklara az kar dağıtmayı kararlaştırır ise, en yüksek oranlardan amortisman ayırır. (Bu durumda karın büyük kısmı şirkette kalacağından şirketin mali bünyesi güçlenir, fakat ortakların temettüleri düşer. Hisse Senedinin borsa değeri kısa sürede aşağı iner.)

Bunun tersi de mümkündür. Şirket yönetimi ortaklara fazla kar dağıtma arayışında en düşük amortisman oranlarını uygular. O yıl satın alınan makinelerin deftere kaydını geciktirir. Şirket daha fazla vergi öder. Fakat ortaklara da daha yüksek temettü dağıtma imkanı ortaya çıkar. (Kısa sürede Borsada Hisse Senedi fiyatları cazip hale gelir.)

Soru 71. Bedelsiz H. Senedi dağıtımı, hisse başına verimi nasıl etkiler?

Dönem içinde dağıtılan Bedelsiz Hisse Senedinin

- Dönem sonundaki Borsa fiyatı ile
- Dönem içinde bu senet için şirketin dağıttığı net kar payı toplanır. Bulunan rakamın Hisse Senedinin dönem verimine ilave edilmesi gerekir.

SORU 72. Rüçhan Hakkı kullanımı hisse başına verimi nasıl etkiler?

Dönem içinde Anonim Şirket ortaklarına Rüçhan Hakkı kullandırmış ise:

VI. BÖLÜM

BORSADA FİYATLAR NASIL OLUŞUR?

SORU 73. Borsa neden etkilenir? Fiyatlar neden inip çıkar?

Borsa (bir başka anlatım ile genel olarak Hisse Senedi fiyatları) çok şeyden etkilenir. Hani hassas bünyeler vardır. Soğuk su içerse öksürür. Rüzgarda kalır ise zatürree olur. İşte onun gibi...

Fakat Borsayı en çok etkileyen alternatif yatırım alanlardaki değişimlerdir.

Açıkçası şu: İnsanlar veya kurumlar paralarını başka yerlerde daha verimli-kullanacaklarını görürlerse Borsadan paralarını çekmek için Hisse Senetlerini satmaya başlarlar veya Hisse Senedi alımını keserler. Borsada fiyatlar düşer.

Tersi olur. Borsaya talep artar. Fiyatlar tırmanmaya başlar.

- Eğer döviz fiyatları (doların, markın fiyatı) enflasyon oranının üzerinde ayarlanıyorsa, insanlar dövizde daha fazla para bağlar.

- Altın fiyatı tırmanıyor ise, insanlar altın alımına yönelir.

- Arsa, konut talebi canlı, fiyatlar tırmanışta ise, insanlar bu alanda yatırım yapmaya başlar.

- Bankaların tasarrufa verdikleri net faiz oranları yüksek ise, tasarruf sahipleri bu likit tasarruf aracını tercih eder.

- Hatta ve hatta, enflasyon olduğu için, otomobil alıp satmak, buzdolabı veya televizyonu biran önce alıp bir köşeye atmak karlı görünüyorsa, insanlar paracıklarını bu işler için kullanır.

İşte böyle durumlarda Borsaya akan dere kurur. Borsaya para gelmeyince, fiyatlar genel bir inişe geçer. İş hacmi küçülür. Türkiye’de bankalar da Borsayı çok etkilemektedir. Çünkü bankalar doğrudan veya dolaylı olarak Borsada Hisse Senedi alıp satmaktadır.

- Bankaların elinde kredi olarak kullanılamadıkları para var ise Hisse Senedi satın almak için borsaya koşarlar.

- Bankaların paraya ihtiyaçları var ise Hisse Senedi satışına geçerler.

- Merkez Bankası bankaların kasalarında kalan kullanılmayan paraları değerlendirmeye yardımcı olan “Bir Gecelik Faiz Oranlarını” yükseltirse bankalar fazla paralarını Merkez Bankası aracılığıyla satar. Bu oran aşağı iner ise bankalar Borsaya yönelir.

- Döviz tutmak cazip ise bankalar Hisse Senedi satımına geçer. Tersi olursa Borsadan Hisse Senedi toplar.

Bankalar büyük ölçüde alım satım yaptıklarından alıma geçtiklerinde Borsada fiyatlar canlanır, satışa geçtiklerinde fiyatlar düşer.

SORU 74. Konjonktür Borsayı nasıl etkiler?

“Konjonktür” denilen politik ve ekonomik hayattaki iniş çıkışlar da Borsayı etkiler.

Türkiye dışı açıldığı için, bugün iç konjonktür kadar dış konjonktür de Borsamızı etkilemekte.

Hatta diğer ülkelerin borsalarındaki iniş çıkışlar bile, Türkiye Borsasında etkisini göstermekte.

Örneğin Irak olayı Borsamızı etkiledi. Örneğin seçimler Borsamızı etkiliyor. Hükümet'in değişme ihtimali, Hükümet politikasındaki değişimler Borsamızı etkiliyor.

SORU 75. Borsadaki fiyat oluşumu dışarıdan nasıl etkilenir?

Borsada ideal olarak alıcı ve satıcı hiçbir etki altında kalmadan karşılıklı buluşur, uyuşur, fiyat oluşur.

Fakat yurt dışında olsun Türkiye'de olsun Borsa dışından bazı güçler, (kanunlar, usuller çerçevesinde kalmak şartı ile) Borsayı etkileyebilmektedirler.

Bu etkileme genellikle fiyatları destekleme, fiyatların düşüşünü önleme, fiyatı bir rakama oturtma amacını gütmektedir.

Bizim Borsamızda bu işi öncülüğünü Devletin Kamu Ortaklığı Fonu yöneticileri yaptı. Belli kamu bankalarıyla anlaşarak, Özelleştirme kapsamında Borsada halka satılan hisse senetlerinin fiyatının düşmesini önlemek için destekleme alımı yapıldı.

Bunu gören bazı firmalar, bazı bankalarla anlaşarak, kendi hisse senetlerinin fiyatlarının düşmesini önleyecek benzer uygulamaları sürdürdüler.

Mutlaka bu etkilemenin bir banka aracılığıyla yapılması şart değil. Borsadaki herhangi bir aracı kuruluş ile anlaşarak da, bu yapılabilir. Gerekli fon firma tarafından karşılandığında, zarar firma tarafından karşılandığında, zarar firma tarafından kabul edildiğinde, Borsada aracılık yetkisi olan kişi, kuruluş veya banka bir Hisse Senedi fiyatının belli bir rakamın altına düşmesini önlemek için, o rakamdan alımı sürdürür.

SORU 76. Spekülatörler Borsayı nasıl etkiler?

Eğer bir kişi, kuruluş veya grubun elinde, belli bir Hisse Senedinden çok miktarda var ise, spekülasyon hareketi ile fiyatı etkilemek mümkündür.

Örneğin, bir Hisse Senedinin fiyatının çok yükseldiği bir dönemde bu tip bir spekülasyon büyük miktarda ve devamlı satışa başlar. Bu satış ve satışın devamlı olacağının beklenmesi karşısında Hisse Senedinin fiyatı gerilemeye başlar. Hareketi başlatan spekülasyonun elinde mal kalmasa, satışı kesse bile bu iniş sürer gider. Fiyatın yeterli rakama indiğini gören spekülasyon aynı Hisse Senedinden alıma geçer.

Bu alım fiyatın tırmanışını hızlandırır.

Sonuçta spekülâtör karlı çıkar. Çünkü pahalı sattığı hisse senetlerini daha ucuza tekrar toplamış olur.

Borsada fiyatlar belli bir çizgide iken tek bir hisse senedinde fiyatların beklenmeyen biçimde inip çıkmasında bu işin arkasında bir spükelasyon oyununun olup olmadığını araştırın.

SORU 77. İçeridekilerin Ticareti veya İçeridekilerin Açıklamaları ne demektir?

Yabancıların, (Insider Trading, Insider Information) diye ifade ettikleri bizde henüz karşılığı olmadığı için (İçeridekilerin Ticareti veya İçeridekilerin Açıklamaları" diye tercüme edilen şey şudur:

Anonim Şirketlerin sırlarına vakıf olanlar, bu sırları başkalarına sızdırarak veya kendi yararlarına kullanarak Borsada başkalarına veya kendilerine büyük menfaat sağlayabilirler.

Örneğin bir Anonim Şirket'in önemli miktarda kar dağıtacağını veya çok sayıda bedelsiz hisse dağıtacağını bilen çalışanları bunlar diğer pay sahipleri bu bilgileri öğrenmeden, Borsada düşük fiyattan çok sayıda Hisse Senedi toplayabilirler. Kararlar açıklandığında Hisse Senetlerinin bu kararların etkisinde fiyatları yükselince, büyük kar sağlayabilirler.

Türkiye'de bugün için bu tip İçeridekilerin Ticareti ve İçeridekilerin Ticareti sürüp gitmekte, bu yoldan bazıları haksız kazançlar sağlamaktadır.

Batı ülkelerinde bu yasaktır. Bunu yapanlar büyük ceza görür.

Batı ülkelerinde "İçeridekiler" denilince şunlar anlaşılır:

- Anonim Şirkette çalışan yöneticiler.
- Yönetim Kurulu üyeleri
- Şirketin yüzde 10'undan fazla payına sahip kişi ve gruplar.

SORU 78. İçeridekilerin Ticareti veya İçeridekilerin Açıklamaları nasıl denetlenir?

Bu konuda tecrübe kazanmış Batı ülkelerinde ilginç uygulamalar vardır. Örneğin:

1) İçeridekilerin bilgi sızdırarak, başkalarının ayrıcalıklı menfaat sağlamaına imkan vermeleri yasaktır. Bunu yapanlar büyük para ve uzun hapis cezalarıyla karşılaşır.

2) İçeridekilerin sahip oldukları bilgileri kullanarak ayrıcalıklı menfaat sağlamaının sınırlamak için değişik tedbirler alınmıştır:

a) Şirketler kurulurken, halka açılırken ve yıllık raporlarında, İçeridekiler grubuna girenlerin sahip oldukları hisse senetleri kamuoyuna mutlaka açıklanır.

b) İçeridekiler kendi şirketlerinin hisse senedinden yaptıkları alım-satımları belli bir sürede Sermaye Piyasasını Denetleme Kuruluşuna duyurmak zorundadır.

c) İçeridekiler, "kendi şirketleri"nin hisselerini alım tarihini takip eden 6 aylık süre içinde tekrar satar ve bundan kar sağlarlar ise bu karı şirkete devretmek zorundadırlar. Altı aydan fazla portföylerinde tutup tekrar sattıkları hisse senedi karının tamamına sahip olabilirler. (Böylece kısa sürede spekulatif alım satım lenmektedir.)

SORU 79. Fiyatlar inerken kar etmek, çıkarken zarar etmek mümkün mü?

Hisse senedi fiyatları Borsa'da doğru bir çizgi takip ederek yükselmez. Doğru bir çizgi takip ederek düşmez. Açık anlatımıyla inerken basamaklardan teker teker iner. İki iner,  çıkar, dört iner, bir çıkar. ıkarken de, teker teker tırmanmaz. Beş basamak tırmanır, üç basamak iner. İki tırmanır, bir iner...

İşte, Borsa'yı iyi izleyenler için bu kısa süreli bu olağandışı hareketler:

- Fiyatlar inerken kar etme imkanı verir.
- Fiyatlar çıkarken zarar etme tehlikesini ortaya koyar.

Fiyatların genel iniş eğiliminde belli bir an Hisse Senedini satın alıp, ufak bir tırmanışda bunusatıp kar etmek mümkündür. Aynı hareketin tersi fiyatlar tırmanırken yapıldığında, zarar ortaya çıkar.

SORU 80. Arbitraj ne demek?

Aynı malın aynı zamanda farklı fiyatı olabilir. Veya aynı malın aynı yerdeki fiyatı kısa srelerde değişebilir. Eğer bu mal kolay alınıp satılabilen bir mal ise, bir kişi malı ucuz yerden alıp pahalı yerde satarak, veya ucuz iken alıp, pahalı iken satarak kısa sürede kazanç sağlayabilir. İşte bu işlemlere Arbitraj denir.

Hisse Senedi Arbitraj'a çok müsait bir menkul kıymettir. Türkiye'de tek bir borsa olduğundan, aynı hisse senedini bir başka borsadan alıp, bir başka borsada satmak "Piyasa Arbitrajı" yapmak mümkün değildir.

Buna karşın İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda aynı seans içinde aynı hisse senedini ucuza alıp, pahalıya satarak "Zaman Arbitrajı"ndan kazanç sağlama şansı vardır.

SORU 81. Risk unsuru nedir?

Genel anlamda "risk" kelimesi kaybetme-zarar etme ihtimali karşılığı kullanılan bir kelimedir. Hisse Senedi'nin Borsa'daki fiyatı iki kaynaktan gelecek olumsuz değişmelerden etkilenir.

(1) Anonim Şirketin Bünyesinden (Doğrudan Riskler)

(2) Çevreden (Dolaylı Riskler)

Doğrudan Riskler şirketin/yatırımından, mali yapısından, işletilmesinden, sektördeki gelişmelerden kaynaklanır.

-Finansal Risk

Şirketin mali yapısından kaynaklanan risktir. Eğer şirket büyük borç yükü altında ise, veya normal borçlanmayı kısa vadeli ve pahalı kredilere dayandırmış ise, belli süre sonra bu risk ortaya çıkabilir.

- Yönetim Riski

Şirketin yönetiminin sahibi yok ise, veya yönetimi elinde bulunduranların bilgi ve yetenekleri zayıf ise şirket sorunlarla karşılaşır.

- İş Riski

Şirketin faaliyet gösterdiği konuda teknoloji süratle değişebilir. Talebin yapısı değişir. Üretilen malın yerine gelen başka mallar piyasaya çıkabilir. Daha ucuz fiyatla ithalat başlayabilir. Grev olur. Elektrik kesilir. Üretim aksar. Bütün bunlar iş riskleridir.

Dolaylı Riskler, şirketlerin kendi kontrolleri dışında oluşan, sadece o şirketi değil, tüm şirketleri etkileyen Risklerdir.

- Konjonktür Riski

Pazar ekonomilerinde konjonktürel gelişmeler, inişler çıkışlar olur. Bunlar gerçek nedenlere dayanacağı gibi psikolojik, politik etkenlerden de kaynaklanabilir.

Bu inişler çıkışlar her türlü talebi etkilediği gibi Hisse Senedi fiyatlarını da etkiler.

- Faiz fiyatı/Döviz fiyatı/Altın fiyatı Riski

Özellikle Türkiye'de alternatif yatırım kararlarını etkilediği ve de şirketlerin maliyetlerini ucuzlatıp pahalılandığı için faiz, döviz fiyatlarındaki değişim büyük önem taşır.

- Enflasyon Riski

Hızlı fiyat artışlarının olduğu, enflasyon oranının yükseklerde seyrettiği dönemlerde, ekonomide dengeler çok çabuk bozulabilir. Belli bir dengeye göre oluşmuş düzen, kar oranı, birden riske dönüşebilir.

SORU 82. Anonim Şirket ne demektir?

Borsa'da sadece Anonim Şirket'lerin hisse senetleri alınıp satılır. Anonim Şirket, bir ünvana sahip, sermayesi belli miktarda paylara bölünmüş olan ve borçlarından sadece varlığı ile mesul bulunan bir şirkettir.

Anonim Şirket'in hisse senetlerinin sahiplerinin (ortaklarının) sorumluluğu sadece taahhüt ettikleri (ödedikleri) sermaye payları ile sınırlıdır.

Açık anlatımla bir Anonim Şirket, büyük borç yükü ile batsa bile hisse senedi sahibi hiçbir sorumluluk altında kalmaz. Olsa olsa elindeki hisse senedinin değeri sıfıra iner.

Anonim Şirketler Türk Ticaret Kanununa ve Ortaklarınca belirlenen bir statüye göre

yönetilir. Karlarını dağıtır.

Statü ile ortaklar arasında yönetime iştirak veya kar dağıtımını bakımından farklılıklar yapmak mümkündür.

- Kurucu ortakların (veya belli nitelikteki ortakların) her yıl kar dağıtımından daha fazlalayıp almalarını sağlayacak maddeler statüye konulabilir.

- Hisse Senetleri gruplara ayrılarak, belli grup hisse senedi sahiplerinin yönetim kurulu üyelerinin seçiminde (yönetimde) ayrıcalıklı bir hakka sahip olmalarını, belli grup hisse senedine sahip olanların oy hakkının artırımını sağlayacak maddeler statüye konulabilir.

SORU 83. Anonim Şirketler nasıl yönetilir?

Anonim Şirketlerin en üst yönetim organı Genel Kurul'dur.

Genel Kurul, ortakların (hisse sahiplerinin) katılması ile oluşan topluluktur.

Adi ve fevkalade (olağan veya olağanüstü) olarak toplanır. Adi (olağan) toplantı her hesap dönemi sonundan itibaren üç ay içinde (Hesap dönemleri genellikle takvim dönemi olduğundan 31 Aralık'ta sona erer ve genel kurulun 31 Mart'a kadar toplanması gerekir) ve en az bir defa yapılır.

Gereken durumlarda fevkalade (olağanüstü) genel kurul toplantısı yapılır.

Yönetim Kurulları her iş yılı sonunda, bilanço ile, şirketin faaliyetlerini özetleyen bir rapor ve kar varsa bunun dağıtılması için bir teklif hazırlar. Genel Kurulun toplantı gününü belirler. Bilanço, rapor ve kar dağıtım teklifi genel kurul toplantılarından en az 15 gün önce ortakların bilgisine sunulur.

Şirketlerin Genel Kurulları sermayenin en az 1/4'ünü temsil eden hisse senedi sahiplerinin huzuru ile toplanır. İlk toplantıda bu çoğunluk olmaz ise, ikinci toplantıda hazır bulunanların temsil ettikleri hisse senedi oranı ne olursa olsun toplantı yapılır. genel Kurul toplantısında her hisse senedi sahibine en az bir oy hakkı verir. Statü ile belli gruptaki hisse senedi sahiplerinin oy hakkı ve özellikle yönetim kurulu üye seçimindeki yetki ve ağırlıklı artırılmış olabilir.

Adi bir Genel Kurul Toplantısı gündeminde genellikle şu konular bulunur:

1. İdare meclisi ve murakıplar tarafından verilen raporların okunması;
 2. Şirketin bilanço ve kar ve zarar hesabını ve kazancının dağıtılması hakkındaki tekliflerin tasviki veya değiştirilecek şekilde kabul yahut reddi;
 3. İdare meclisi azalarıyla murakıpların ücret ve aidatları mukavelede muayyen değilse tayini;
 4. Müddetleri sona ermiş olan idare meclisi azalarıyla murakıpların tekrar seçilmeleri veya değiştirilmeleri;
 5. Lüzumlu görülen sair hususlar.
- Gündemde gösterilmeyen hususlar müzakere olunmaz.

SORU 84. Sermaye Artırımı nasıl yapılır?

Esas sermayeye karşılık olan hisse senetlerinin bedellerinin tamamı ödenmedikçe, sermayenin yeniden artırılmasına karar verilemez.

Esas sermayenin artırılan kısmına halk iştirake açıkça davet olunduğu takdirde bu davet, Yönetim Kurulu adına ortaklığı temsile salahiyetli olan bir kimse tarafından imza olunacak bir izahname ile yapılır.

İzahname, aşağıda yazılı hususları ihtiva eder:

1. Şirketin ticaret siciline tescil olunduğu gün;
2. Şirketin ticaret ünvanı ile merkezi;
3. Esas sermayenin halihazır miktarı ve nelerden ibaret olduğu, hisse senetlerinin itibari kıymetiyle nev'i ve çeşitleri ve varsa rüçhan hakları;
4. Varsa intifa hakları ile sağladıkları menfaatler;
5. İdare meclisi ve murakabe heyetinin kuruluş tarzı;
6. Murakıpların raporu ile beraber son kar ve zarar hesabıyla bilanço;
7. Son beş yıl içinde dağıtılan kar paylarının nisbet ve bedelleri;
8. Şirketin tahviller çıkarmak suretiyle yaptığı istikrazlar;
9. Yeni hisse senetleri ihracına ait karar ve senetlerin tamamının tutarı, itibari kıymeti, ihrac fiyatı, miktar ve nev'i;
10. Ayın nev'inden sermaye ile devralınacak mallar ve sağlanan hususi menfaatler;
11. Yeni hisse senetlerinin ne zamandan itibaren kar payına hak kazandıracakları, bu hakkı tahdit eden hükümler ve rüçhan hakları;
12. İştirak taahhüdünün ne zamana kadar lüzum ifade edeceği.

SORU 85. Kayıtlı Sermaye ne demektir?

Anonim Şirketlerde sermaye artırımı uzun formaliteler gerektirmekte, uzun zaman almaktadır.

Kayıtlı Sermaye, ekonomideki konjonktürel değişim ve şirketin özelliği nedeniyle sık sık sermaye artırımı gereken durumlarda tercih edilen bir imkandır.

Kayıtlı Sermaye sistemine geçmeyi Genel Kurullarınca kabul eden Anonim Şirketler, belli bir tavan belirlerler.

Bu tavan içinde Yönetim Kurulları ihtiyç duydukça, kademeli olarak sermayenin hangi rakkama kadar arttırılacağını belirler. Kayıtlı Sermaye sistemini kabul eden şirketlerde:

- Önce bir "Başlangıç Sermayesi" vardır. Başlangıç Sermayesi'nin tabanı Maliye

Bakanlığınca 250 milyon TL olarak belirlenmiştir.

- Kayıtlı Sermaye rakkamını Genel Kurul istediği şekilde belirler. (Diyelim ki 5 milyar TL olsun.)

- Yönetim Kurulu kararı ile tavan ve taban arasında belirlenen rakkam "Çıkarılmış Sermaye" rakkamıdır. (Örneğin Yönetim Kurulu, birinci aşamada Çıkarılmış Sermaye için 1 milyar TL rakkamını benimser. Bir yıl sonra bu rakkamı 3 milyar TL'ya çıkarır.)

Çıkarılan hisse senetlerinin bedelleri tamamen ödenmeden, Çıkarılmış Sermaye rakkamı artırılamaz. Yeni Hisse Senetleri çıkarılamaz.

SORU 86. Yeniden değerlendirme nedir?

Büyük oranda fiyat artışı, hızlı enflasyonlar, şirketlerin sahip oldukları binaların, makinelerin ve diğer varlıkların değerinin durduğu yerde artmasına neden olmaktadır.

Örneğin bir yıl önce 1 milyar liraya alınan bir makinenin değeri, enflasyon ve döviz fiyatının değişmesi ile bir yıl sonra 1.5 milyar liraya yükselmektedir. Halbuki bu makine şirketin defterine alış tarihindeki değerden 1 milyar lira olarak kaydedilmiştir.

Yeniden Değerleme, şirketlerin aktifinde bulunan, bina, makine, nakil vasıtaları ve benzeri varlıkların defterde kayıtlı değerlerinin, enflasyon nedeniyle artan "piyasa değerine" çıkarmak için yapılan düzeltme işlemidir.

Maliye Bakanlığı her yıl şirketlerin yeniden değerlemelerine esas olacak oranı, o yıl gerçekleşen fiyat artışlarını dikkate alarak belirleyip açıklamaktadır. Bütün şirketler bu orana uygun Yeniden Değerleme Yapmak zorundadırlar. Şirketlerin yeniden değerlendirme sonunda belirleyecekleri değer artış rakkamı, bilançoda bir değer artış fonunda toplanmaktadır. Genel Kurul Kararı ile bu fonda biriken değer artışlarının "Sermaye" rakkamına eklenmesi mümkündür. Bu durumda sermayeye eklenen rakkam kadar "Bedelsiz Hisse Senedi" bastırılıp, ortaklara dağıtılır.

SORU 87. Vekaleten Oy Kullanma ne demektir?

Hamiline hisse senetlerinde, hisse senedi kimin elinde ise, Genel Kurul toplantılarına giriş belgesi almak için ilgililere hisse senetlerini kim tevdi eder ise onun oy kullanmak hakkı olduğundan "vekaleten oy kullanma" diye bir sorun yoktur. Nama Yazılı Hisse Senetleri ile Geçici İlmühaber sahipleri genel kurula katılma ve oy kullanma için vekil tayin edebilirler.

SORU 88. Şirket Ele Geçirme ne demektir?

Şirket Ele Geçirmek (yabancı dilde Acquisition - Takeover) halka açık bir Anonim Şirketin yönetimine ve denetimine hakim olma olayıdır.

Büyük oranda halka açık şirketlerde, toplam sermayenin yüzde 15 veya yüzde 20'lik payını toplayabilen kişi veya gruplar "Şirket Ele Geçirme" başarsını sağlayabilmektedirler. Sermayenin şirketin yönetimine ve denetimine hakim olacak miktarını ele geçirmenin yolları

- Daha önce büyük paya sahip olan veya olanlardan borsa dışında "paket halinde Hisse Senedi satın almak",

- Borsa'dan devamlı Hisse Senedi toplamak,

- Veya açık bir şekilde bu amacı ilan ile halka duyurarak, Hisse Senedi toplama kampanyası açmaktır.

Türkiye'de "Şirket Ele Geçirme" ile ilgili düzenleme, bunu yapanların halkı aydınlatma sorumluluğu henüz düşünülmemiştir. Batı ülkelerinde, halka açık bir Anonim Şirket'in yüzde 5'den fazla payını toplu olarak alanların ve özellikle Şirket Ele Geçirme niyeti olanların bu konuda halkı aydınlatma, ilgili denetim kuruluşlarına bilgi verme sorumlulukları vardır.

SORU 89. Şirketlerin Bağımsız Dış Denetimi, Bağımsız Dış Denetçi Raporu Nedir?

Anonim Şirketler Genel Kurullarca seçilen denetçiler tarafından belli dönemlerde denetlenir. Bu denetçiler her yıl Genel Kurul'a rapor ile denetim sonuçlarını özetlerler.

Ortaklara dağıtılan Faaliyet Raporları, bilanço, Kar ve Zarar Hسابı ile birlikte bu denetçi raporları da dağıtılır. Bütün dünyada, işi sadece "denetim yapmak olan" profesyonel "Denetim Kuruluşları" faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar, talepde bulunan firmayı "tarafsız" bir gözle inceler. Bulgularını rapor haline getirir.

Türkiye'de de yabancı Bağımsız Denetim Kuruluşların şubeleri ve Türk denetim şirketleri faaliyet göstermektedir. Sermaye Piyasası Kanunu'na göre çıkarılan bir yönetmelikle Halka Açık Anonim Şirketlerin ve Borsa ile ilgili kurum ve kuruluşların Bağımsız Denetim Kuruluşlarıncı denetlenmesi öngörülmüştür. Sermaye Piyasası Kurulu Bağımsız Denetimi "Anonim Şirketlerin kendi yetkili kurullarıncı hazırlanan mali rapor ve tabloların gerçeğe uyup uymadığının belirlenmesi" olarak kabul etmiştir. Bağımsız dış denetleme sonucunda denetçilerin bulguları "olumlu/ olumsuz/şartlı", rapor halinde ortakların bilgisine sunulur.

SORU 90. Halka Açık Şirket Ne Demektir?

Türkiye'de kanunlara göre "ortak sayısının 100'den fazla olduğu herhangi bir şekilde tesbit edilen Anonim Şirketlerin hisse senetleri "Halka Arz Olunmuş" sayılır ve bu şirketler "Halka Açık" şirket haline gelir. Sermayesi 100 milyar TL. olan bir anonim şirkette sermayenin 99 milyar 999 milyon 900 bin TL'lik Hisse Senedi biner liradan 100 kişiye dağıtılmış ise, bu şirket konumuza göre:

- Hisse Senetleri Halka Arz Edilmiş Şirket, - Halka Açık Şirket sayılmaktadır.

SORU 91. Kapalı Aile Şirketleri ne demektir?

Türk Ticaret Kanunu'na göre bir Anonim Şirketin kurulabilmesi için en az 5 ortak gerekir. Eğer bu 5 ortak (veya 99 ortağa kadar) bir ailenin fertleri ise, veya sadece kanuna uyum için aile yakınları veya yöneticilerine sembolik ortaklık payı dağıtılmış ise, bu kuruluşlara "Kapalı Aile Şirketi" denir.

SORU 92. Holding ne demektir?

Holding'ler normal birer Anonim Şirket'dir. Anonim Şirket kurucuları isterler ise, uncanlarına Holding kelimesini ekleyebilir. Gerçek anlamda Holding, doğrudan bir ekonomik faaliyet gösterecek yerde (bir tesis kurup üretim yapacak, alım-satım, ihracatla uğraşacak yerde) sermayesi ile başka Anonim Şirketlere yatırım yapan ve böylece belli bir şirketler (birden fazla şirkete) grubuna sahip olan bir Anonim Şirkettir.

SORU 93. Şirketler Neden Halka Açılır?

■ Şirketin paylarını elinde tutan aile veya grup, bu payları piyasa değerinden satın, elde edecekleri para ile, yeni yatırımlar yapmak arzusundadır. ■ Şirketin finansman yapısı sağlam değildir. Büyük ölçüde kredi kullanmaktadır. Toplam kaynaklar içinde özkaynağın payını artırmak, pahalı kredilerden kurtulmak için sermaye artırımında yarar görülmektedir. Sermaye artırılıp, artan sermaye Arz edilir. Bu yoldan şirkete akan para ile borçlar ödenir.

SORU 94. Şirketler Halka Açılmaktan Neden Çekinir?

■ Şirket kendilerinin malı olduğundan, genellikle kar dağıtımına gitmek yerine, karları şirket bünyesinde bırakmayı, şirketi güçlendirmeyi tercih ederler. ■ Kanunların verdiği imkanları kullanarak, en az vergi verecek biçimde, kar göstermemeye, karı en az rakamda tutmaya çalışırlar. ■ Kanunda belirlenen resmi kuruluşlar dışında kimseye bilgi ve hesap vermek zorunda değildirler. Halbuki Halka Açıldıkları andan itibaren, tam tersine bir uygulama başlar. ■ Halk ortaklıklarını memnun etmek için karı yükseltmek ve her yıl oluşan karın en az yüzde 50'sini dağıtmak zorundadırlar. ■ Periyodik olarak tüm ortaklara ve kamu oyuna şirketle ilgili her türlü bilgiyi yayınlamak zorundadırlar.

SORU 95. Şirketler Halka Nasıl Açılır?

Şirketler dört değişik şekilde Halka açılabilir. (Ortak sayısını 100 rakkamının üzerine çıkarabilir):

1- Kuruluşta şirketin Halka Açık kurulması kararlaştırılır. Hisse Senedi halka arz edilir. Yüzden fazla ortağa Hisse Senedi satılır.

2- Kapalı Aile Şirketlerinde şirkete hakim olan kişi veya aile:

■ Ellerindeki hisse senetlerinin bir bölümünü yüzden fazla ortağa satarlar. ■ Kendilerine ait sermayenin belli bölümünü sermaye piyasasını düzenleyen kanunlar çerçevesinde halka arz ederler. ■ Sermaye artırımına gidip, artan sermaye payını halka arz ederler.

2- Birden fazla Kapalı Aile Şirketi'ne sahip kişi ve aileler, bir Holding kurarlar. Kapalı Aile Şirketlerine ait sermaye paylarının belli bir bölümünü Holding'e satarlar. Holding Hisse Senetlerini Halka Arz ederler. Holding'i Halka Açık hale getirirler.

Gruba dahil şirketler Kapalı Aile Şirketi özelliğini sürdürür. Halk Holding'e ortak olur.

4- Halka Açık Şirketlerin sermaye artırımında kullanılmayan Rüçhan Hakları Borsa'da satılır ise, bu şirketlere yeni ortaklar girer.

SORU 96. Şirketler Neden Daha Çok Halka Açılmıyor?

Devamlı bir soru gündeme gelir "Neden her şirket halka açılmıyor? Neden büyük kuruluşlar halka daha çok hisse satmıyor?" Sanılır ki, piyasaya ne çıksa mutlaka satılacak... Yanlıştır. Türkiye'de piyasanın "talep" yanı canlı değildir. En başarılı kuruluşların bile hisse senetlerini halka arz ettiklerinde belli bir rakamın üzerindeki toplam satışların tıkanıp görülmektedir.

SORU 97. Bir şirketin hiçbir aile ve grubun hakimiyeti kalmayacak ölçüde halka açılması yararlı mı?

Türkiye'de "sahipsiz şirketler" başarı sağlayamamaktadır. Sahipsiz şirket demek, Anonim Şirket statüsündeki çok ortaklı şirketlerde yönetimde herhangi bir kişi veya grubun hakim olmaması 4. kontrolü eline geçirememesi demektir. Türkiye'de Hemşehri Şirketleri, İşçi Şirketleri deneyimleri ve hatta Türkiye'nin en başarılı Holdinglerinin oluşturduğu Toplu Konut Şirketi'nin kötü sonu bunu ortaya kymuştur. Şirketlerde devamlı, istikrarlı, sorumlu bir yönetim için mutlaka bir aile, kişi veya grubun hakimiyetinin yararı vardır.

SORU 98. Sermaye Piyasası Kurulu nedir? Ne iş yapar?

Her ülkede, Borsa ve hisse senetlerinin alım satımı, belli usul kaidelere bağlanmıştır. Devlet bu usul ve kaidelere uyulup uyulmadığını denetleyecek kuruluşlar meydana getirmiştir. Türkiye'de Hisse Senetlerinin halka arzı ile ilgili düzenlemeleri yapmak, uygulamaların bu düzenlemeler doğrultusunda yürüyüp yürümediğini denetlemek üzere Merkezi Ankara'da bulunan ve 7 üyeden oluşan bir Sermaye Piyasası Kurul oluşturulmuştur. B kurulun memurları, uzmanları vardır.

SORU 99. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nı kim yönetir?

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nı 5 kişiden oluşan bir yönetim kurulu idare eder. Borsa Başkanı Hükümet atar. Borsa yönetiminin sorumluluğu:
- Kotasyon başvurularını inceleyip karar vermek, - Borsa'nın çalışmasını sağlamak, - Borsa ile ilgili istatistikleri hazırlayıp yayınlamak, - Uyuşmazlıkları çözmektir.

SORU 100. Sermaye Piyasası Kurulu ve Borsa Ynetimi Gözetimve Denetimde neden etkili olmak zorundadır?

Dünyanın her başarılı borsasında Gözetim ve Denetim'den sorumlu üst örgütler, Borsa'nın önceden belirlenen kaidelere uygun işlemesini fiyatların serbestçe oluşmasını, tarafların menfaatlarının korunmasını, doğru bilgilerin açıklanmasını sağlarlar. Kaidesiz, usulsüz borsa olmaz.

SORU 101. Borsa Kotu nedir?

Borsa Kotu, Borsa'da işlem görecekt Hisse Senetlerinin ve Tahvillerin listesidir. Borsaya Kote Ettirmek demek, Hisse Senedi'nin borsanın işlem listesine alınması demektir.

VII BÖLÜM

YATIRIM ORTAKLIKLARI VE FONLARI

SORU 102. Yatırım Ortaklığı ne demektir?

Sermaye Piyasası Kanunu'nda belirlenen hükümlere uyularak, sadece "Menkul Kıymetlere" (hisse senedi, tahvil ve benzeri değerlere) yatırım yapmak amacıyla özel Anonim Şirketler kurmak mümkündür. Bunlara Yatırım Ortaklığı denilir.

Örneğin, her bir hissesi 1.000 TL. olmak üzere 5 milyon adet hisse senedi çıkarılarak 5 milyar TL. sermayeli bir Yatırım Ortaklığı Anonim Şirketi'nin kurulduğunu varsayalım. Bu şirket, ortaklarının hisse senedi karşılığı ödediği paranın tamamını hisse senedi, tahvil ve benzeri değerli kağıt alımında kıllanmak zorundadır. Başka anlatımla sermayesi ile bir portföy oluşturacaktır.

Bu şirketin tek amacı bu portföyü en iyi şekilde oluşturmak, riski en iyi şekilde dağıtmak, en verimli şekilde işlemektir.

Bunu yapacak bir profesyonel kadrosu olacak, bunun için işletme gideri olacaktır.

Kuruluşta sermayenin tamamı hisse senedine yatırıldığına göre, Yatırım Ortaklığı'nın her 1.000 TL'lik hisse senedi, gerçek anlamda şirketin satın alındığı gün 5 milyar lira değer taşıyan portföyün 5 milyonda birini temsil etmekte, karşılığında, satın alınma değeriyle 1.000 TL'lik değişik hisse senedi "fiilen" şirketin kasasında mevcut bulunmaktadır.

Yatırım Ortaklığı şirketinin 5 milyar lira satın alınma değerindeki portföyü Borsa'daki Hisse Senetleri'nin değerindeki değişime, Tahvil ve diğer benzer yatırım araçlarının getirilerine göre devamlı değişmeye başlar.

Yatırım Ortaklığı şirketinin yönetimi, bu değişikliği devamlı olarak açıklamak zorundadır.

5 Milyar liralık portföy değerinin bir süre sonra (işletme masrafları kazançdan düşülerek) 10 milyar liraya ulaştığını varsayalım. Toplam değeri 5 milyon adet hisse senedi paylaştığına göre, 10 milyar lirayı, 5 milyon adede bölelim: 2.000 rakkamı ortaya çıkacak. Demek ki, Yatırım Ortaklığı'nın her biri 1.000 TL. olan Hisse Senetlerinin "Piyasa Değeri" 2.000 TL'ye çıkmıştır.

Bu hisse senetleri, o gün Borsa'da veya Borsa Dışı Piyasa'da 2.000 liradan alınıp satılabilir.

Menkul Kıymetler yatırım ortaklıkları sadece kar etmez. Zarar da edebilir. O zaman

zarar ölçüsünde portföy küçülür. Hisselerin değeri düşer. Yukardaki anlatım göstermektedir ki, Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklığı, bir "menkul kıymet" sepetini oluşturmak, işletmek ve karı dağıtmak için belli kimselerin ortaya paya koymaları, sonra karı zararı paylaşmalıdır.

SORU 103. Menkul Kıymetler Yatırım Fonu ne demektir?

Yukarıda anlatılan "Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklığı"nın sadece portföy oluşturmak ve yönetmek amacıyla bir Anonim Şirket kurulmasını öngördüğünü belirtmiştik.

Yürürlükteki kanunları, aynı işi, bir "Anonim Şirket" oluşturmadan, bir "fon ayırarak-avans ödeme ile" Bankaların ve Sigorta Şirketlerinin yapmalarına izin vermiştir. Sigorta şirketleri henüz bu alana girmemiştir. Fakat bankaların oluşturdukları, işlettikleri çok sayıda "Yatırım Fonu" vardır.

Bankalar belli bir portföy oluşturmak üzere belli rakamda bir avans para tahsis etmekte, bu para ile Hisse Senedi ve tahvil satın alarak portföy oluşturmakta, sonra portföyü belli parçalara bölüp her bir parça için bir katılım belgesi (Yatırım Ortaklığındaki hisse senedinin benzeri) çıkarmakta ve bu katılım belgelerini o günkü değer üzerinden isteyene satmaktadır.

Katılım belgelerintamamı satıldığında banka'nın bu amaçla tahsis ettiği "avans-ayrıldığı on" geri ödenmiş olmaktadır.

Artık o noktadan sonra, bankanın Yatırım Fonu ile ilgisi, işletme giderlerini fonun gelirlerinden tahsil ederek, fonu yönetme sorumluluğudur. Fondaki Hisse Senetleri ve tahvillerin gelirine ve günlük değerine göre "Portföy"ün değerini Banka hergün ilan eder. Bu toplam değeri çıkarılan katılım belgesi başına bölerek, herbir Katılım Belgesi'nin o gün kaç lira ettiğini açıklar. İsteyenler Katılım Belgelerini günlük değeri üzerinden alıp satabilir. Bu alım satım Yatırım Fonu'nu kuran ve işleten bankada ve banka dışında yapabilir.

Bankalar, Yatırım Fonu kurabilir; Yatırım Ortaklığı kuramaz.

Şirket + Şahıslar, Yatırım Ortaklığı kurar; Yatırım Fonu kuramaz.

SORU 104. M. K. Y. Fonları'nın yapısı nasıl olur?

Menkul Kıymetler Yatırım Fonları'nı kuran bankalar, katılım belgelerini satışa arz ederken, fon ile ilgili geniş bilgileri gazetelerde yayınlarlar:

- Fon için kaç lira ayrılmış.
- Hangi hisse senetleri veya tahviller satın alınmış.
- Her bir katılım belgesi kaç liradan satışa çıkarılacak. Bu üç temel bilgiyi verirler.
- Bugüne kadar Bankalar'da teşkil olunan Yatırım Fonları genellikle

- Devlet Tahvili veya Hazine Bonosu

- Özel Sektör Tahvili

ağırlıklı portföylere bağlanmıştır. Bu tip yatırım fonları "riski az fonlardır." Tahvil ve Bono geliri ölçüsünde büyür, katılım belgesi sahiplerine bu ölçüde devamlı gelir sağlarlar.

Halbuki Hisse Senedi ağırlıklı Yatırım Fonu, kazandırabileceği gibi kayıba da uğratabilir. Çünkü Hisse Senetleri'nin Borsa'daki değerine bağlı olarak portföyün değeri artacak veya düşecektir. Yatırım Fonlarından katılım Belgesi almak istiyorsanız öncelikle Fon'un portföy yapısını inceleyip ona göre tercih yapınız. 1990 Yılına kadark dönemde Hisse Senedi ağırlıklı Yatırım Fonlarını bazı bankalarımız oluşturdu. Bazı bankalar bir adım daha atıp, New York Borsası'nda işlem gören Amerikan firmalarına ait hisse senetlerinden oluşan bir Menkul Kıymetler Fonu'da kurdu. Bu fonun katılım belgelerinin değeri New York Borsası'ndaki fiyat değişimi ve de dövizdeki değişime göre inip çıkıyor.

SORU 105. Yatırım Kulüpleri nedir, Yatırım danışmanlığı nedir?

1- Yatırım Kulüpleri: Yukarıda kuruluş, oluşum çalışma esasları açıklanan Yatırım Ortaklığı, Yatırım Fonu benzeri sistemi, hiçbir formaliteye bağlı olmayan "güven esası" ile, kişilerin kendi aralarında oluşturup işletmeleri de mümkündür. O zaman resmi olmayan, sadece güvene dayanan bu sisteme "Yatırım Kulübü" denilmektedir.

Örneğin 5 arkadaş, yüzbiner lira ayırır, 500 bin liranın yönetimini içlerinden birine verirler. O kişi bu 500 bin lira ile bir portföy oluşturur. Portföy'ü yönetir. Karı ve zararı ortak olarak bölüşürler.

Katılanların iştirak payları farklı ise, herkes iştirak payı oranında kara, zarara katılır. Portföyü yönetene hizmetleri karşılığı belli bir ödeme yapılır.

Türkiye'de bu tip çok sayıda özel portföy oluşturulmuştur.

Birkaç kişi de gazeteye ilan vererek "Ben yatırım kulübü kuruyorum. İsteyen istediği kadar para koyup katılabilir" diye çağırı yapınca, işe yetkililer karışmış, bu tip teşebbüslerin böyle gazete ilanı ile, profesyonelce yapılamayacağı, çünkü bizim Kanunlarımızın yatırım kulüplerinin çalışma şeklini düzen altına almadığı açıklanmıştır.

2- Yatırım Danışmanlığı: Borsa'da yatırım yapmak isteyenler, bu konuda bilgi ve tecrübesi olan uzmanlardan yararlanmak isteyebilirler. Batı ülkelerinde bu konudaki deneylerini yatırımcılara sunan uzmanlar Borsa konusunda önemli ve etkili yönlendirmeler yapmaktadır. Bunlara "Investment Consultant", "Yatırım Danışmanı" denir. Bağımsız çalışırlar ve sadece "Akıl Satarlar". Bu uzmanlardan alınan "akıl" ile bir aracıya gidilip alış veya satış emirleri verilir.

Türkiye'de henüz Yatırım Danışmanlığı hizmeti verilmiyor. Yakında başlaması beklenebilir.

Montaj : MUSTAFA ÖRNEK